

ŚW WOJCIECH I ŚW STANISŁAW
ŚREDNIOWIECZNI PATRONI POLSKI
OBRONA WŁASNEJ CYWILIZACJI
BITWA POD LEGNICĄ 1241 UNIWER-
SYTET JAGIELLOŃSKI I KRÓLOWA
JADWIGA **HISTORIA POLSKI**
HISTORIA POLSKI KOMENTARZE
JANA PAWŁA II
DOTYCZĄCE **OCZAMI JANA PAWŁA II**
ZŁOTEGO WIEKU RZECZPOSPOLITEJ
I JEJ PÓŹNIEJSZEGO KRYZYSU
POWSTANIA NARODOWE WE-
STERPLATTE OBOZY ŚMIERCI TO
NIGDY NIE POWINNO SIĘ
POWTÓRZYĆ WALKA Z SYSTEMEM
KOMUNISTYCZNYM O WOLNOŚĆ

Centrum Myśli
Jana Pawła II

Instytucja Kultury
m.st. Warszawy

HISTORIA POLSKI

OCZAMI JANA PAWŁA II

konspekty zajęć dla nauczycieli
szkół ponadpodstawowych

Centrum Myśli
Jana Pawła II

Instytucja Kultury
m.st. Warszawy

Warszawa 2020

Licencja Creative Commons CC BY-NC-ND

©Copyright by Centrum Myśli Jana Pawła II w Warszawie

Centrum Myśli Jana Pawła II w Warszawie

Redaktor prowadzący: Justyna Słowińska-Zarymska

Redakcja i korekta: Agnieszka Grabińska

Grafika: Daniel Zarymski

Wydawca:

Centrum Myśli Jana Pawła II

Instytucja kultury m.st. Warszawy

Ul. Foksal 11, 00-372 Warszawa

www.centrumjp2.pl

Wydanie II, Warszawa 2020

ISBN 978-83-60853-70-2

Licencja Creative Commons CC BY-NC-ND

Publikacja finansowana ze środków

Muzeum Historii Polski w ramach programu

„Patriotyzm Jutra 2017”

Spis treści

Wstęp	6
Jak dzisiaj uczyć historii w szkole?	10
1. Św. Wojciech i św. Stanisław jako średniowieczni patroni Polski	22
2. Obrona własnej cywilizacji – bitwa pod Legnicą 1241	38
3. Uniwersytet Jagielloński i Królowa Jadwiga	52
4. Komentarze Jana Pawła II dotyczące złotego wieku Rzeczypospolitej i jej późniejszego kryzysu	66
5. Wiara i oddanie - św. Jan Paweł II wobec polskich powstań narodowych	74
6. Westerplatte w realizacji indywidualnego i wspólnotowego powołania człowieka w świetle homilii Jana Pawła II pt. Każdy ma swoje Westerplatte	82
7. To jest zwycięstwo nasze – wiara nasza w świetle homilii Jana Pawła II pt. Klęska i zwycięstwo człowieka	92
8. Walka z systemem komunistycznym o wolność i demokrację	100

Wstęp

Św. Jan Paweł II jest prawdopodobnie nie tylko jedynym Polakiem, który stanął na czele Kościoła powszechnego, nie tylko człowiekiem, który wycisnął osobiste piętno na dziejach ostatniej ćwierci XX stulecia, nie tylko osobą otoczoną uniwersalnym kultem religijnym – jako święty wyniesiony na ołtarze, nie tylko najbardziej rozpoznawalną postacią polskiej historii – co pokazują powtarzane co kilka lat badania nad świadomością historyczną uczniów polskich szkół, ale także jednym z najbardziej wpływowych polskich intelektualistów. Można więc powiedzieć, że istnieje co najmniej kilka niezależnych od siebie powodów, dla których Jan Paweł II powinien stać się bohaterem lekcji historii w polskich szkołach.

Oddawana do rąk czytelników publikacja zawiera propozycje konspektów lekcji opracowane przez osoby uczestniczące w projekcie koordynowanym przez warszawskie Centrum Myśli Jana Pawła II. Konspekty te pokazują Jana Pawła II niejako w dwu niezależnych rolach: z jednej strony jako kluczowego bohatera dziejów Polski i świata drugiej połowy XX wieku, z drugiej jako niezwyklego interpretatora historii Polski, proponującego nam swoisty sposób rozumienia doświadczeń płynących z przeszłości. W obu tych wcieleniach polski papież z pewnością zasługuje na naszą uwagę i obecność w programach nauczania.

Jeśli chodzi o osobisty dorobek papieża Polaka, to bez wątpienia na pierwszy plan wysuwa się jego udział w obaleniu komunizmu,

podkreślany przez wielu badaczy pochodzących z różnych stron globu. Oczywiście kwestia przewyciężenia nieludzkiego reżimu totalitarnego, który przez górą czterdzieści lat panował nad Europą Środkową i Wschodnią, ma fundamentalne znaczenie z perspektywy zarówno dziejów Polski, jak i historii całego naszego kontynentu i świata. Absolutnie zgodni są co do tego główni biografowie Ojca Świętego – George Weigel, Bernard Lecomte, Andrea Riccardi czy Jacek Moskwa. Nic więc dziwnego, że autorzy konspektów przyjęli taką właśnie perspektywę.

Jednak z pewnością nie należy ograniczać się jedynie do tego wymiaru działalności papieża, ale należy brać też pod uwagę wiele innych aspektów dorobku Jana Pawła II, które nieraz wymagają jeszcze dokładniejszego zastanowienia z perspektywy kolejnych pokoleń. Przecież Ojciec Święty pozostawił trwałe ślady w dziejach całego Kościoła katolickiego – wyznaczając nowe kierunki w katolickiej pobożności (np. kult miłosierdzia Bożego, czy nowe tajemnice różańcowe), duszpasterstwie (np. setki nowych świętych i błogosławionych ogłoszonych przez papieża Jana Pawła II), w sferze instytucjonalnej i doktrynalnej Kościoła (np. nowy katechizm i nowe kodeksy prawa kanonicznego), w przestrzeni dialogu między religijnego, czy teologii (np. teologia ciała, teologia kultury). Papież z Polski wypracował także istotną propozycję filozoficzną, będącą istotną próbą interpretacji sytuacji egzystencjalnej człowieka współczesnego. Z czasem wszystko to, w różnym zapewne stopniu i w różnej formie, przeniknąć powinno do procesu nauczania młodego pokolenia Polaków.

Także wizja dziejów Polski proponowana nam przez Jana Pawła II tchnie pewną nowością w perspektywie dotychczas dominującego sposobu nauczania historii. Wizja ta eksponuje bowiem przede wszystkim znaczenie historii religii i kultury w Polsce. Jest to perspektywa nie zawsze w dostatecznym stopniu uwzględniana w dzisiejszym procesie dydaktycznym, często jednostronnie skoncentrowanym na zmianach społecznych, gospodarczych, czy na tradycyjnie pojmowanej sferze politycznej. Niemniej skonfrontowanie uczniów z wizją historii prezentowaną przez Ojca Świętego wydaje się być pożyteczne dla pogłębienia refleksji młodych ludzi nad złożonością i wieloaspektowością historii ludzkości w ogóle,

a historii naszego kraju w szczególności. Takie zagadnienia jak uchwycenie wszechstronnego znaczenia życia i działalności patronów Polski – św. Wojciecha i św. Stanisława, czy specyfiki św. Jadwigi i jej fundacji – Uniwersytetu Jagiellońskiego, czy też próba dostrzeżenia duchowego wymiaru odsieczy wiedeńskiej króla Jana III Sobieskiego, czy interpretacja działalności św. Maksymiliana Marii Kolbego muszą skłaniać do powtórnego przemyślenia nie tylko tych konkretnych epizodów z naszych dziejów, ale nawet sensu samej historii, której sami uczymy lub uczymy się w procesie szkolnej edukacji.

Mam więc nadzieję, że zawarty w niniejszej publikacji zestaw kilku przykładowych propozycji dydaktycznych posłuży nam wszystkim za okazję do spojrzenia na dzieje Polski i świata nieco bardziej oczyma św. Jana Pawła II. Może się to okazać bardzo istotne zarówno dla naszego rozumienia historii, jak i w ogóle dla szerszej interpretacji tego, kim jesteśmy i z jakimi wyzwaniem – jako ludzie i jako Polacy – jesteśmy konfrontowani, czyli dla pogłębienia naszej całościowej formacji humanistycznej.

dr hab. Paweł Skibiński
Centrum Myśli Jana Pawła II, Uniwersytet Warszawski

**Jak dzisiaj uczyć
historii w szkole?**

Odpowiedź na to pytanie powinniśmy znaleźć w dwóch źródłach: akcie prawnym – podstawie programowej i instytucji państwowej – Centralnej Komisji Egzaminacyjnej. One to właśnie regulują przekazywanie określonych treści przez nauczyciela, który musi liczyć się z nimi, czy to ze względu na sankcję prawną, czy nacisk ze strony uczniów, którzy uczą się obecnie po to, by zdać egzamin. W tym systemie nauczyciel, a więc osoba odpowiedzialna za przekazywanie wiedzy, schodzi na drugi plan. Traci rangę mistrza, czy przewodnika na rzecz repetytoriów i zbiorów arkuszy egzaminacyjnych. Z drugiej strony nikt nie chce uczynić go częścią tego systemu – urzędnikiem, fachowcem, którego rangę potwierdzają poważne państwowe egzaminy, jak to się dzieje we Francji, Niemczech, czy na Ukrainie.

Tymczasem podstawa programowa jest bardzo często obiektem krytyki. Pod jej adresem padają najczęściej zarzuty niepraktyczności (za dużo zagadnień w stosunku do liczby godzin) i ideologizacji historii (albo odbrażawia, albo wybiela – niczym środki czyszczące). Najpoważniejszym jednak zarzutem jest brak nadrzędnej wizji historii jako przedmiotu nauczania w szkołach. W efekcie podstawa programowa nikogo – ani nauczycieli, ani twórców podręczników – nie zmusza do myślenia i odpowiadania sobie na pytanie o cel swej działalności.

Centralna Komisja Egzaminacyjna od lat ma problemy z ustaleniem wag dla egzaminów maturalnych z przedmiotów humanistycznych, języków i przedmiotów ścisłych na etapie gimnazjalnym oraz WOS-u, geografii, historii na etapie maturalnym. Brak wzajemnych relacji między wynikami tych egzaminów powoduje, że uczniowie szkół ponadgimnazjalnych „pielgrzymują” co roku do innych przedmiotów, bo ostatnio na maturę z WOS-u/geografii/historii trzeba było umieć „tyle” (tu następuje gest palca wskazującego i kciuka pokazujący objętość repetytorium z danego przedmiotu), a na inne przedmioty „tyle”.

Zagadnienie tytułowe – jak uczyć historii – w tym kontekście schodzi na plan dalszy i każdy tak uczy, jak potrafi.

Uczniowie, choć na lekcjach szukają głównie odpowiedzi na pytania egzaminacyjne, to nie fascynują się ich treścią. Tematy, które w podręcznikach zajmują kilka akapitów, a na egzaminie mogą w ogóle nie zaistnieć, obecnie przyciągają tysiące ludzi: wojowie słowiańscy, rycerze i husarze, dzieje Żydów polskich, powstanie warszawskie, żołnierze wyklęci, historie miast, ulic, kamienic. Te właśnie tematy stały się inspiracją do tworzenia muzeów, grup rekonstrukcyjnych, serii wydawniczych, dodatków do prasy, stron na portalach społecznościowych, kanałów tematycznych.

Co ciekawe, zainteresowaniom tym towarzyszy rozwój postaw patriotycznych lub po prostu pogłębienie poczucia własnej tożsamości. Bardzo często zainteresowanie historią ma charakter wąski, przyczynkarski i sprowadza się do wiedzy o oznaczeniach stopni, kolorach patek mundurowych, czy odróżniania batorówki od zygmuntołki. Nie można z tego jednak czynić zarzutu, gdyż pasjonaci powyższych tematów nie aspirują do roli historyków, a po prostu realizują swoje zainteresowania i fascynacje. Z drugiej strony pozostają oni otwarci na przekaz historyczny, są skłonni kupować i czytać książki historyczne, odwiedzać muzea, a przede wszystkim kreować przekaz historyczny poprzez własne działania – rekonstrukcje historyczne, spacerowanie miejskie, porządkowanie cmentarzy, fotografowanie i upowszechnianie wiedzy o niezwykłych miejscach. Problem jednak w tym, że ci nasi uczniowie, którzy rekrutują się z grupy pasjonatów mają już swoich mistrzów, a czasami to my moglibyśmy się od nich sporo nauczyć.

Powyższe akapity stworzyły nam Scyllę i Harybdę, pomiędzy którymi nauczyciel musi utrzymywać się na powierzchni. Jeśli zboczy w jedną stronę stanie się „trenerem” rozwiązywania testów. Gdy w drugą, będzie jak spiker w peerelowskiej telewizji, zapowiadający kolejne prezentacje, referaty, filmy itp. Jak więc pływać między tymi potworami?

Verba docent, exempla trahunt

Wobec niedoprecyzowanych żądań z góry i wyrazistych, ale mało reprezentatywnych z dołu, nauczyciel pozostaje w sytuacji komfortowej, jeśli tylko będzie działał twórczo. Zaczniemy od własnych zainteresowań. Każdy z nas, historyków, fascynował się jakimś tematem bardziej niż pozostałymi. Uczynimy z tego naszą mocną stronę i przeznaczymy na to więcej godzin, niż wynika z podstawy. Praca historyka – nauczyciela daje nam możliwość wprowadzania licznych porównań, analogii i dygresji. Pamiętajmy, że nasze ograniczone w czasie i przestrzeni zainteresowania, są treściami nauczania, nad którymi panujemy, dzięki poznaniu wielu źródeł i opracowań, mamy na ich temat własne sądy i potrafimy zajmując o nich opowiadać. W tym momencie możemy być mistrzami dla naszych uczniów. Na tym wąskim przykładzie możemy pokazać krytykę źródła, różnice między źródłem i opracowaniem, rolę źródeł i opracowań w formułowaniu własnej opinii. Czyli wszystko to, czego wymaga od ucznia CKE w maturalnym eseju, a jednocześnie wszystko to, co nazywamy warsztatem historyka. O podstawę programową nie trzeba się martwić – to wielka stajnia i nasz historyczny *hobby horse* na pewno ma w niej miejsce.

Klio

Muza ta jest, w moim odczuciu, patronką ciekawego opowiadania. Myślę, że to ona natchnęła zarówno Homera, jak i Herodota. Historykom, którzy dzieła pierwszego przypisywali wyobraźni, a drugiego – wytrwałym studiom, kłam zadał jeden z owych amatorów – pasjonatów historii Henryk Schliemann, odkrywając ruiny Troi. Jednemu i drugiemu udało się stworzyć dzieła, które inspirują do dziś historyków, a także twórców popkultury – już w XXI w. powstały superprodukcje „Troja” i „300” na podstawie

ich opowieści. Tymczasem autorzy podręczników, niczym żona Lota, chcą iść do przodu, a oglądają się wstecz. „Pompują” podręczniki datami, miejscami i osobami, nie dbając przy tym o czytelność, który przecież i tak musi zapoznać się z ich „dziełem”. Nauczyciele nie powinni iść za ich przykładem, bo skamienieją, a uczniowie przejdą koło nich obojętnie.

Idźmy więc swoją drogą, ufając naszemu wykształceniu. Polski nauczyciel historii jest wszakże przede wszystkim historykiem, w odróżnieniu od swych niemieckich, francuskich, czy ukraińskich kolegów, którzy głównie są nauczycielami zobowiązanymi do przekazania uczniom przepisanej przez państwo dawki informacji. Poza naszą pasję pokazujemy uczniom nasze podejście do historii, nasze rozumienie wydarzeń, o których opowiadamy. Zastanówmy się, co według nas jest *clou* danego wydarzenia, procesu, zjawiska i to właśnie przekażmy. Wymaga to zapewne przeczytania paru książek na dany temat i kilku godzin zastanowienia, a może dyskusji z koleżankami i kolegami po fachu, jednak zwraca się z nadwyżką. Przede wszystkim nasz przekaz płynie bezpośrednio od nas, jest uczciwy, szczery, autentyczny, a my jesteśmy pewni swego i gotowi na najtrudniejsze nawet pytania. Uczniowie zauważają to i potraktują nas poważnie. Znajdą się i tacy, którzy jak zwykle zażądają dat, miejsc, nazwisk, zestawu przyczyn i następstw (to właśnie ci, co uczą się do egzaminu). Należy ich bezwzględnie odsyłać do podręczników i repetytoriów, ale tylko tych, które sami dobrze oceniamy.

Skuteczna komunikacja

Kto przeciera szlak, musi liczyć się z trudnościami. Jedną z nich jest prosty fakt, że nasi uczniowie są słabo przygotowani do uczenia się. Nie znają metod zapamiętywania materiału, nie potrafią notować. Nasza fascynująca opowieść być może spowoduje rozdziawienie gęb uczniowskich, ale przypadnie z chwilą, gdy się skończy – jak deszcz na pustyni. W dwadzieścia lat po reformie edukacji jeden z jej głównych celów, czyli nauka umiejętności nadal nie został osiągnięty. Musimy więc osiągnąć go sami i zamiast „lekcji organizacyjnej”, przeprowadzić lekcję efektywnego uczenia się. A może namówić dyrekcję na przeprowadzenie warsztatów skutecznego uczenia się?

Nie zdejmie to niestety z nas obowiązku skutecznego przekazywania wiedzy. To my musimy wiedzieć, co oni zapamiętają po naszej lekcji – każdy scenariusz lekcji zakłada taką sytuację. I w tym momencie trzeba pozazdrościć naszym sąsiadom – nauczycielom ze Wschodu i z Zachodu ich umiejętności komunikacyjnych. Nauki o komunikacji nie powstały bowiem z myślą o przedstawicielach handlowych, jak często się sądzi, ale powstały po to, aby pomagać ludziom, którzy mają coś do powiedzenia. Nauczyciele niewątpliwie są takimi ludźmi.

Inna trudność to wywalczenie sobie miejsca w informacyjnym „oberwaniu chmury”, które za pośrednictwem rozmaitych smartfonów itp. zalewa mózgi uczniów. Stara zasada polityki mówi, że jeśli nie możesz skutecznie się obronić, to przyłącz się do przeciwnika. W tym wypadku „podłącz się”. Nauczyciele z zawodu zajmują się komunikacją, nauczyciele historii są brokerami informacji, które pochodzą spoza istniejącego świata. Tym bardziej więc spoczywa na nich obowiązek dobierania skutecznych środków przekazu. Nauczyciele powinni masowo zakładać konta w mediach społecznościowych i bombardować swoich uczniów informacjami. To oczywiście wymaga przygotowania, ale zapewniam, że nic tak nie poprawi naszej skuteczności, jak konsekwentnie prowadzone konto na... (tu proszę wstawić dowolną nazwę medium, które nam przypada do gustu).

Nie chciałbym oczywiście namawiać do schlebiana uczniowskim gustom, szczególnie jeśli są niskie. Wyglupy, których jest w Sieci pełno, nie zastąpią solidnie przeprowadzonej lekcji. Należy jednak pamiętać, że to na nauczycielach historii spoczywa obowiązek bycia przewodnikiem po historycznym przekazie w Internecie. Zgodnie z prawem Kopernika gorszy pieniądz wypiera dobry i tak też dzieje się ze źródłami informacji. Wikipedia – żelazny wilk nauczycielskich bajek z początku wieku – została zastąpiona przedsięwzięciami oferującymi rozmaite „ściągi”, zawierające informacje przeżute na papkę, które trafiają do mózgu ucznia i wychodzą z niego w niezmienionej formie, nie pozostawiając po sobie śladu. Nauczyciel skonfrontowany z uczniem zainfekowanym taką „wiedzą”, powinien natychmiast zaoferować mu kilka atrakcyjnych i wartościowych stron na dany temat, tak jak nasi nauczyciele podsuwali nam ciekawe książki.

Musimy jednak pamiętać, że sama obecność witryn internetowych o tematyce historycznej jest wielkim triumfem Klio. Nowe media tworzą bowiem naszą rzeczywistość w sposób wymykający się kontroli instytucji państwowych, a już w szczególności oświatowych. Skoro historia znajduje sobie w tej rzeczywistości miejsce, to jest to dowód na jej nieprzemijający „magnetyzm”.

Obecność ta ma jeszcze jeden aspekt, rodem z dzieł science fiction. Otóż według postaci takich jak m.in. Stephen Hawking i Elon Musk istnieje duże prawdopodobieństwo, że Sieć, wraz ze wszystkimi urządzeniami do niej podłączonymi, stopniowo przerodzi się w sztuczną świadomość (*technological singularity*), która przejmie kontrolę nad rozwojem naszej materialnej rzeczywistości. Proces ten zachodzi już teraz, a zakończy się w sposób dla nas niezauważalny, gdy działania owego superumysłu staną się zbyt szybkie (zwróćmy uwagę na tempo analizy danych przez wyszukiwarki internetowe) i zbyt skomplikowane dla ludzkiego umysłu. Wypełnienie tej świadomości naszymi opisami rzeczywistości, w tym tej historycznej, wpływa na naszą przyszłość i na stosunek tej rzeczywistości do nas. Napisanie więc przez ucznia pracy zgodnie z instrukcją redakcyjną Wikipedii, stworzenie w niej nowego hasła, umieszczenie własnej prezentacji w chmurze danych, nagranie i opublikowanie krótkiego filmu lub programu historycznego na wybrany temat, będzie nie tylko ciekawą formą sprawdzenia jego wiedzy i umiejętności jej „obróbki”, ale i zasługą dla ludzkości.

Źródła w Sieci

Internet powinien być dobrym przyjacielem każdego nauczyciela. Z łatwością można w nim znaleźć wiele źródeł historycznych – tekstów i ikonografii. Dzięki temu nauczyciele nie są skazani na fragmenty wybrane przez autorów lub redaktorów podręczników, na mikroskopijnej wielkości reprodukcje zdjęć itp., często pojawiających się zgodnie z logiką składu i łamania tekstu, a nie ich zawartości merytorycznej.

Obecność źródeł historycznych w nauczaniu na szczeblu podstawowym i – uogólnijmy – średnim wywołuje od dawna kontrowersje. Budzi zastanowienie posługiwanie się przez twórców podręczników licznymi fragmentami źródeł dostosowanymi (przyciętymi)

do omawianego zagadnienia. Są to naturalnie i dopuszczalne w takiej sytuacji egzemplifikacje źródłowe omawianego w tekście odautorskim materiału. Nie można jednak na tym poprzestać, jeśli chce się nauczyć pracy z tekstem źródłowym. Należy postarać się o teksty kompletne i takie przybliżyć uczniom. Przeprowadzić ich krytykę zewnętrzną i wewnętrzną, a z treścią zapoznawać na wzór lektury na lekcji języka polskiego. Po raz kolejny ucierpi na tym realizacja podstawy programowej, „stracimy” kolejne godziny na dany temat i „nie wyrobimy się z materiałem”. Zyskają jednak uczniowie, którzy z tego jednego, ale dobrze poznanego źródła, stworzą sobie trwałą fundament do poznawania i omawiania źródeł w kolejnych epokach, czy na kolejnych etapach edukacji.

Bardzo dobrze rozumieją to historycy antyku i średniowiecza, którzy nie cierpią na nadmiar świadectw i każdy wyraz ważą i mierzą, niczym paleontolog, który bada najdrobniejsze szczątki wymarłych stworzeń. Proponuję więc, aby zapoznać uczniów z wojnami perskimi przez lekturę np. opisu bitwy pod Salaminą z Dziejów wspomnianego Herodota, a z najwcześniejszymi dziejami Polski – czytając Kronikę Anonima zwanego Gallem zamiast podręcznika. To świetny materiał do pracy w grupach, pracy metodą projektu i in. To świetny materiał do zrozumienia epoki i zrozumienia tego, czym jest historiografia. To wreszcie dobra metoda na uruchomienie wyobraźni zarówno naszej, jak i uczniów. A tym nieporuszoną możemy zawsze puścić „filmik” nakręcony przez rekonstruktorów o tym, czym i jak walczyli wojowie Bolesława Krzywoustego. Pięć minut niewinnej rozrywki być może skłoni ich do pracy, a przynajmniej nie pozwoli zasnąć.

Nie inaczej jednak powinniśmy postępować w przypadku historii najnowszej. Zbiorów źródeł wszakże nie brakuje, a instytucje zajmujące się badaniem i popularyzacją historii zasypują wprost nauczycieli tekami edukacyjnymi. Jak zwykle z pomocą przychodzi nam Internet. Wielość źródeł dostępna na fbc.pionier.net.pl, szukajwarchiwach.pl i polonie.pl przytłacza, ale od czego mamy rozbudowane filtry przy wyszukiwarkach. Zdjęcia, filmy archiwalne i dokumentalne pozostają na wyciągnięcie kursora. W zasięgu posługujących się językami obcymi (choćby w minimalnym zakresie) są biblioteki niemieckie, francuskie, brytyjskie, paneuropejskie

skie, rosyjskie i amerykańskie. W sytuacji, kiedy uczniowie języki te w stopniu komunikatywnym posiadają (przynajmniej zgodnie ze świadectwami i egzaminami), ich próby „wyciągania się” na lepszą ocenę za pomocą prezentacji czy referatu, mogą skończyć się rozbudowaną kwerendą w Internecie na wybrany przez nas temat. Skutkiem będzie niewątpliwie ciekawa prezentacja i znaczny spadek liczby „wyciągających się”.

W ostatnich latach w Polsce triumfy święci *oral history*. O pożytkach, jakie ta metoda badania przeszłości przynosi w nauczaniu historii, nie trzeba wspominać. Warto jednak zastanowić się nad potencjałem samego przygotowania uczniów do takiego projektu. Jest to dobra okazja do pokazania im, jak funkcjonuje ludzka pamięć, skąd biorą się różnice w postrzeganiu faktów historycznych i jak na ich podstawie można dojść do tego, „jak naprawdę było”. Zanim jednak „napuścimy” naszych uczniów na najstarszych mieszkańców w okolicy, postarajmy się, aby zebrali opowieści na temat własnej wspólnoty – klasy i jakiegoś wydarzenia z jej „dziejów”, np. z ostatniej lekcji historii. Zabawa i nauka – gwarantowana.

Podróże kształcą

Wszyscy dobrze pamiętamy ze szkół wycieczki do Krakowa, Warszawy, Biskupina, Gniezna, czy Gdańska. Obecnie coraz więcej firm oferuje podobne wycieczki, coraz lepiej dopracowane pod względem merytorycznym. Problemem nadal pozostaje nastawienie uczniów do tego typu wyjazdów. Jego rozwiązaniem może być przeprowadzenie autorskiego objazdu naukowego. Taki projekt jest dobrą okazją do współpracy nauczycieli różnych specjalności i uczniów z nauczycielami. Proponuję wybór dość ograniczonej problematyki – np. jednej epoki na terenie jednego regionu; zanurzenie się w zaułki i opłotki Polski powiatowej, która kryje niedocenione skarby przeszłości. Wymaga to dobrego przygotowania trasy, wyznaczenia konkretnych zadań zespołom uczniowskim i żelaznej dyscypliny intelektualnej prowadzącego. Nawet jeśli tuż za rogiem znajduje się jakaś „perła renesansu na północ od Alp” czy „podlaski Wersal”, a ma niewiele wspólnego z naszym tematem – dajmy na to śladami II Rzeczypospolitej – to prowadzący powinien obiekt taki ominąć z premedytacją. Uczniowie mają bo-

wiem skłonność do uważania wszystkich zabytków za „stare”, mylenia stylów i epok. Objazd naukowy na etapie szkolnym ma za zadanie nie tyle skuteczne wbicie im do głowy zbioru faktów, ile wytworzenie świadomej relacji z otaczającym ich światem; świadomości tego, że ma on strukturę, którą można poznać i opisać, że jest ona zapisem przeszłości.

Nasza historia

W XIX w. Polacy osiągnęli sukces wizerunkowy – zostali utożsamieni z rewolucją, powstaniem, heroicznym buntem przeciw absolutyzmowi. W XX w. wizerunek ten zaniknął, a Polska stała się częścią Wschodu, czy to okupowanego przez III Rzeszę, czy przez Związek Sowiecki. Działy się tu rzeczy mało ważne, lub tak okropne, że trudno było o nich czytać lub w nie uwierzyć. Mieliliśmy kilka pięknych wątków heroicznych, jak wojna obronna 1939 r., czy Solidarność 1989 r. Jednak wszystkie nasze ważne osiągnięcia zostały pobite w wizerunkowej konkurencji przez naszych wielkich sąsiadów – Związek Sowiecki i jego wysiłek zbrojny, a następnie przez jednoczące się Niemcy z niezwykle medialnym obaleniem muru berlińskiego (choć w gronie stu najważniejszych postaci XX wieku magazynu „Time” z 1999 r. znalazło się aż dwóch Polaków – Jan Paweł II i Lech Wałęsa). Odbiorcami popkultury, często bezrefleksyjnymi, są nasi uczniowie, którzy w medialnym przekazie ze świata nie odnajdują polskich wątków.

Sądzę, że to właśnie ten brak stoi za wzrostem zainteresowania bohaterami takimi jak Jan Karski, rotmistrz Pilecki, Irena Sendlerowa, major „Łupaszka”, sanitariuszka „Inka”. Stąd właśnie na t-shirtach zamiast nazw zachodnich firm odzieżowych pojawiły się wilcze pyski i husarskie skrzydła (jest to tak atrakcyjny symbol, że nawet Rosjanie w filmie „1612” nie powstrzymali się przed pokazaniem szarzy skrzydlatych jeźdźców, przy której ich jazda w tymże filmie wygląda jak stado małą na psach). Na takiej modzie nauczyciele historii mogą tylko skorzystać.

Pamięć zbiorowa

W polskiej szkole po roku 1989 trwała walka z dziedzictwem PRL-u. Była to oczywiście walka informacyjna, o jakiej szeroko

mówi się teraz, przy okazji konfliktów zbrojnych. Najważniejszym chyba wydarzeniem z tamtego czasu, mającym wpływ na wykład historii w polskiej szkole, było ujawnienie i przekazanie Polsce (w osobie gen. Wojciecha Jaruzelskiego, co samo w sobie jest faktem tragikomicznym) przez Michaiła Gorbaczowa akt dotyczących zbrodni katyńskiej. Wydarzenie to wstrząsnęło polską opinią publiczną, a wielu ludzi przekonało, że nastąpił prawdziwy koniec zależności od Związku Sowieckiego. Kolejnym przełomem tej miary jest przywracanie pamięci o żołnierzach wyklętych i, niemal równoczesne, kwestionowanie dotychczasowej wizji opozycji w PRL-u i przemian roku 1989. Następuje kolejna głęboka zmiana w zbiorowej pamięci Polaków. Dyskusja, która toczy się wokół tych tematów, umożliwia wprowadzenia do szkolnych lekcji historii zagadnień znanych z mediów, a więc „żywych” i „kontrowersyjnych”. Jest to dobry materiał do prowadzenia debat oksfordzkich, dramy i innych metod uczących przez odgrywanie ról, a więc swoiste uwewnętrznianie omawianych treści.

W zagadnieniach tych, jak w soczewce, skupiają się najważniejsze zagadnienia ostatnich 250 lat polskiej historii: upadku Rzeczypospolitej i powstań, wpływu potężnych sąsiadów na nasze dzieje, walki o niepodległość i jej odzyskanie, budowę II Rzeczypospolitej, jej osiągnięcia i problemy, II wojna światowa i znaczenie w niej sprawy polskiej, ładu jałtańskiego i podwójnej roli Związku Sowieckiego w II wojnie światowej, korzeni zimnej wojny, kolejnej polskiej emigracji, oporu wobec komunistycznej dyktatury i stosunku Polaków do PRL-u. Są to zagadnienia decydujące dla naszej świadomości historycznej. Z drugiej strony ranga tego tematu nie znajduje odzwierciedlenia w podręcznikach szkolnych, ani nawet podstawie programowej. Tym większa jest tu rola nauczyciela.

Ciekawe czasy

Niewątpliwie żyjemy w ciekawych czasach. Tworzy się nowy porządek globalny, a zapowiadany przez Francisca Fukujamę „koniec historii” odsuwa się w trudną do przewidzenia przyszłość. Niewątpliwie europocentryczna, a zarazem liberalna wizja biegu ludzkich dziejów, zostanie zakwestionowana przez „historie” pisane z diametralnie innych perspektyw. Poprzez naukę historii możemy

w młodych umysłach wykształcić nawyk myślenia krytycznego, dociekliwego, szukającego przyczyn zjawisk, a przede wszystkim samodzielnego. To jest umiejętność, która będzie niezwykle potrzebna w tym zmieniającym się świecie.

Michał Zarychta
Instytut Pamięci Narodowej Oddział Warszawski

1

**Św. Wojciech i św. Stanisław
jako średniowieczni
patroni Polski**

Św. Wojciech i św. Stanisław jako średniowieczni patroni Polski

45
minut

Czas przewidziany
na realizację treści
dydaktyczno-
wychowawczych

25
osób

Liczba
uczniów

Cel ogólny lekcji:

- uświadomienie roli św. Wojciecha i św. Stanisława w życiu narodu polskiego;
- zapoznanie z nauczaniem Jana Pawła II na temat dwóch średniowiecznych patronów Polski.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

a) wiedza:

- podaje najważniejsze fakty z życia św. Wojciecha i św. Stanisława;
- wymienia zasługi św. Wojciecha i św. Stanisława dla narodu polskiego;
- swoimi słowami streszcza nauczanie Jana Pawła II na temat średniowiecznych patronów Polski;
- podaje przykłady zachowania inspirowanego nauczaniem Jana Pawła II nt. średniowiecznych patronów Polski.

b) umiejętności:

- wyjaśnia związki zachodzące pomiędzy przyjęciem chrztu a kształtowaniem się państwowości na ziemiach polskich;

- odczytuje nauczanie Jana Pawła II nt. św. Wojciecha i św. Stanisława w kontekście aktualnej sytuacji społecznej w Polsce i w Europie;
- omawia rolę św. Wojciecha i św. Stanisława jako głównych patronów Polski;
- na podstawie wypowiedzi papieskich projektuje swój udział w inicjatywach prospołecznych.

Treści dydaktyczno-wychowawcze:

- nauczanie Jana Pawła II nt. św. Wojciecha i św. Stanisława;
- podstawowe wiadomości historyczne nt. wydarzeń z życia św. Wojciecha i św. Stanisława;
- obowiązki Kościoła i państwa wobec obywateli;
- wartości społeczne;
- znajomość dziejów ojczystych i ich interpretacja.

Środki dydaktyczne z położeniem nacisku na refleksyjno-twórcze podejście nauczyciela i ucznia do realizowanego tematu. Krótkie uzasadnienie ich zastosowania w kontekście realizowanych celów i treści:

- fragment Konstytucji RP;
- kartki z nauczaniem Jana Pawła II do pracy w grupach;
- wizerunki św. Wojciecha i św. Stanisława;
- tablica, kreda lub mazaki;
- fragmenty homilii skierowanej do młodzieży na pl. Adama Mickiewicza do rozdania uczniom celem wykonania pracy domowej.

Etapy lekcji uwzględniające: szczegółowy opis treści, metod (z grupy: podających, eksponujących, praktycznych), technik dydaktycznych, form pracy; przewidywany feedback ze strony uczniów i podanie czasu przewidzianego dla realizacji konkretnego etapu; indywidualizację nauczania, jako odpowiedź na specjalne potrzeby uczniów:

a) wprowadzenie w tematykę

Nauczyciel odczytuje zdanie: „Stosunki między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi są kształtowane na zasadach poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie, jak również współdziałania dla do-

5 minut

bra człowieka i dobra wspólnego”, a zadaniem uczniów jest odgadnąć, skąd pochodzi fragment (z Konstytucji RP). Następuje krótka rozmowa kierowana nt. relacji państwo – Kościół dziś i oceny tych relacji przez uczniów. Podsumowując, nauczyciel stwierdza, że zachowując autonomię i niezależność Kościoła i państwa, nie można zapomnieć o roli Kościoła i jego przedstawicieli w dziejach naszego narodu.

b) prezentacja tematu

Pokazanie ilustracji św. Wojciecha i św. Stanisława (ew. slajdy lub ilustracje w podręczniku). Uczniowie przytaczają z pamięci znane im fakty z życia obu świętych. Nauczyciel w razie potrzeby dopowiada kluczowe informacje z życiorysów średniowiecznych postaci. Zwraca również uwagę na zasługi omawianych świętych dla kraju, narodu i Kościoła, m.in. rozwijanie ducha obywatelskiego, stanie na straży obyczajów i moralności, wzór pomocy potrzebującym, szerzenie chrześcijaństwa, początki organizacji kościelnej, jak również znaczenie ich męczeństwa jako zasiew nowych chrześcijan czy obywateli świadomych swych praw. Konkludując, podkreśla, że te dwie postaci nieustannie mogą inspirować, o czym przekonywał papież Jan Paweł II.

5 minut

c) praktyczna realizacja tematu finalnie ukierunkowana na twórczo-refleksyjną aktywność ucznia (15 minut: 10 minut lektura i analiza tekstów, 5 minut – prezentacja wyników pracy w grupach)

15 minut

Uczniowie podzieleni na pięć grup zapoznają się z wypowiedziami papieża Jana Pawła II. Każda grupa ma za zadanie wskazać: a) istotne cechy świętego, b) możliwość odniesienia postaw św. Wojciecha lub św. Stanisława do współczesności.

Grupa I

– Orędzie papieża do prezydentów siedmiu państw europejskich
Świadectwo św. Wojciecha jest nieprzemijające, gdyż cechuje je przede wszystkim umiejętność harmonijnego łączenia różnych kultur. Jako człowiek Kościoła zawsze zachowywał niezależność w niestrudzonej obronie ludzkiej godności i podnoszeniu poziomu życia społecznego. Z duchową głębią doświadczenia monastycznego podejmował służbę ubogim. Wszystkie te przymioty osobowości św. Wojciecha sprawiają,

że jest on natchnieniem dla tych, którzy dziś pracują nad zbudowaniem nowej Europy, z uwzględnieniem jej korzeni kulturowych i religijnych.

Św. Wojciech żył w niespokojnych czasach; przeżył tragedie rodzinne i zmagał się z przeszkodami w swoim apostołskim posługiwaniu; na koniec przyjął śmierć męczeńską, ponieważ nie chciał wyrzec się głoszenia orędzia o zbawieniu. W naszym stuleciu, również bardzo burzliwym, ludy środkowej Europy przeszły straszliwe doświadczenia. Dzisiaj otwierają się przed nimi nowe drogi. Trzeba, aby Europejczycy umieli zdecydowanie podjąć wysiłek twórczej współpracy; aby umacniali pokój między sobą i wokół siebie! Nie można pozostawić żadnego kraju, nawet słabszego, poza obrębem wspólnot, które obecnie powstają!

Dziś nadal stoją przed odpowiedzialnymi za politykę ogromne zadania. Umacnianie instytucji demokratycznych, rozwój gospodarczy, współpraca międzynarodowa – wszystkie te działania osiągną swój prawdziwy cel tylko wówczas, gdy zapewnią taki poziom życia, który pozwoliłby człowiekowi rozwijać wszystkie wymiary swojej osobowości. Wzniosłość misji ludzi kierujących polityką polega na tym, że mają oni działać w taki sposób, aby zawsze była szanowana godność każdej ludzkiej istoty; stwarzać sprzyjające warunki dla budzenia ofiarnej solidarności, która nie pozostawia na marginesie życia żadnego współobywatela; umożliwiać każdemu dostęp do dóbr kultury; uznawać i wprowadzać w życie najwyższe wartości humanistyczne i duchowe; dawać wyraz swoim przekonaniom religijnym i ukazywać ich wartość innym. Postępując tą drogą, kontynent europejski umocni swoją jedność, dochowa wierności tym, którzy położyli podwaliny pod jego kulturę, i spełni swoje doczesne powołanie w świecie¹.

Grupa II

– Homilia podczas Mszy świętej z okazji 1000-lecia śmierci św. Wojciecha

Następcy apostołów wyruszają wciąż na cały świat, by nauczać wszystkie ludy. Przy końcu pierwszego tysiąclecia przybywali na ziemię polską synowie różnych narodów już przedtem ochrzczonych, zwłaszcza zaś narodów ościennych. Wśród nich centralne miejsce zajmuje św.

¹ <http://nauczaniejp2.pl/dokumenty/wyswietl/id/430> (dostęp: 2.11.2017).

Wojciech, który przybył do Polski z sąsiedniej i pobratymczej krainy czeskiej. Dało to jakby drugi początek Kościołowi na ziemiach piastowskich. Chrzt w 966 roku, za Mieszka I, zostaje niejako potwierdzony krwią Męczennika. I nie tylko to. Polska bowiem wchodzi do rodziny krajów europejskich. Przy relikwiach św. Wojciecha spotykają się cesarz Otton III i Bolesław Chrobry, w obecności legata papieskiego. Było to spotkanie o historycznej wymowie — Zjazd Gnieźnieński. Miało ono oczywiście znaczenie polityczne, ale miało i znaczenie kościelne. Przy grobie św. Wojciecha została proklamowana przez papieża Sylwestra II pierwsza polska metropolia: Gniezno, do której zostały przyłączone biskupstwa w Krakowie, Wrocławiu i Kołobrzegu (...)

Czyż nie można powiedzieć, że po upadku jednego muru, tego widzialnego, jeszcze bardziej odstonił się inny mur, niewidzialny, który nadal dzieli nasz kontynent — mur, który przebiega przez ludzkie serca? Jest on zbudowany z lęku i agresji, z braku zrozumienia dla ludzi o innym pochodzeniu i innym kolorze skóry, przekonaniach religijnych, jest on zbudowany z egoizmu politycznego i gospodarczego oraz z osłabienia wrażliwości na wartość życia ludzkiego i godność każdego człowieka. Nawet niewątpliwe osiągnięcia ostatniego okresu na polu gospodarczym, politycznym, społecznym nie przesłaniają istnienia tego muru. Jego cień kładzie się na całej Europie. Do prawdziwego zjednoczenia kontynentu europejskiego droga jeszcze jest daleka. Nie będzie jedności Europy, dopóki nie będzie ona wspólnotą ducha. Ten najgłębszy fundament jedności przyniosło Europie i przez wieki go umacniało chrześcijaństwo ze swoją Ewangelią, ze swoim rozumieniem człowieka i wkładem w rozwój dziejów ludów i narodów. Nie jest to zawłaszczanie historii. Jest bowiem historia Europy jakby wielką rzeką, do której wpadają rozliczne dopływy i strumienie, a różnorodność tworzących ją tradycji i kultur jest jej wielkim bogactwem. Zrąb tożsamości europejskiej jest zbudowany na chrześcijaństwie. A obecny brak jej duchowej jedności wynika głównie z kryzysu tej właśnie chrześcijańskiej samoświadomości.

(...) Człowieka nie można zrozumieć bez Chrystusa. Dlatego mur, który wznosi się dzisiaj w sercach, mur, który dzieli Europę, nie runie bez nawrotu ku Ewangelii. Bez Chrystusa nie można budować trwałej jedności. Nie można tego robić odcinając się od tych korzeni,

z których wyrosły narody i kultury Europy, i od wielkiego bogactwa minionych wieków².

Grupa III

– Homilia w czasie Mszy świętej odprawionej na Wzgórzu Lecha
Kiedy pierwszy historyczny władca Polski zamierzył wprowadzić do Polski chrześcijaństwo i związać się ze Stolicą św. Piotra, zwrócił się przede wszystkim do pobratymców. Wziął za żonę Dąbrówkę, córkę księcia czeskiego Bolesława, która sama już będąc chrześcijanką, stała się matką chrzestną swego małżonka i wszystkich jego poddanych. A wraz z tym zaczęli przybywać do Ojczyzny misjonarze pochodzący z różnych narodów Europy: z Irlandii, z Italii, z Niemiec (jak święty biskup-męczennik Bruno z Kwerfurtu). W pamięci Kościoła na ziemi Bolesławów utrwalił się najwymowniej św. Wojciech, znowu syn i pasterz pobratymczego narodu czeskiego. Znane są jego dzieje na stolicy biskupiej w Pradze, jego pielgrzymowania do Rzymu, nade wszystko jednak znana i droga nam jest gościna na dworze gnieźnieńskim Bolesława, która miała go przygotować do ostatniej podróży misyjnej na północ (...) Męczeńskie zwłoki apostoła, biskupa Wojciecha, legły u fundamentów chrześcijaństwa na całej polskiej ziemi.

Duch Święty tak rozrządza, ażeby to zostało powiedziane teraz, tutaj w Gnieźnie, na ziemi piastowskiej, w Polsce, przy relikwiach św. Wojciecha i św. Stanisława, wobec Wizerunku Bogarodzicy-Dziewicy, Pani Jasnogórskiej i Matki Kościoła. Trzeba, ażeby przy sposobności chrztu Polski była przypomniana chrystianizacja Słowian (...) Główny szlak naszych duchowych dziejów, na który wchodzi wszyscy Polacy, zarówno ci, co mieszkają na Zachodzie, jak i ci, co mieszkają na Wschodzie, jak też ci, co mieszkają poza Polską, wśród różnych narodów, na tyłu kontynentach... Ufam, że mnie słyszą! Ufam, drodzy bracia, że nas słyszą. Ufam, że mnie słyszą. Trudno by mi było pomyśleć, żeby jakiegokolwiek polskie czy słowiańskie ucho, w jakimkolwiek zakątku globu, nie mogło usłyszeć słowa papieża Polaka i Słowianina.

Moi drodzy, ufam, że nas słyszą. Ufam, że mnie słyszą, żyjemy przecież w epoce tak zdecydowanie zadeklarowanej wolności wymiany. Wymiany informacji, wymiany dóbr kultury! A przecież my tutaj się-

2 <http://nauczaniejp2.pl/dokumenty/wyswietl/id/429> (dostęp: 2.11.2017).

gamy do samego korzenia tych dóbr!

Tak więc znajdujemy się na głównym szlaku naszych duchowych dziejów. Jest to zarazem jeden z głównych szlaków duchowych dziejów całej Słowiańszczyzny. I jeden z głównych szlaków duchowych dziejów Europy³.

Grupa IV

– List z okazji 750-lecia kanonizacji św. Stanisława Biskupa

Jako Biskup i Pasterz głosił naszym praojcom wiarę w Boga, zaszczepiał w nich zbawczą moc Męki i Zmartwychwstania Jezusa Chrystusa przez Chrzest święty, Bierzmowanie, Pokutę i Eucharystię. Uczył ładu moralnego w rodzinie opartej na sakramentalnym małżeństwie. Uczył ładu moralnego w Państwie, przypominając nawet królowi, że w swym postępowaniu musi się liczyć z niezmiennym Prawem Boga samego. Bronił wolności, która jest podstawowym prawem każdego człowieka i którego bez przyczyny żadna władza nie może nikomu odbierać bez pogwałcenia porządku ustanowionego przez samego Boga. U początku naszych dziejów Bóg, Ojciec ludów i narodów, ukazał nam przez tego świętego Patrona, że ład moralny, poszanowanie Bożego Prawa oraz słusznych praw każdego człowieka, jest podstawowym warunkiem bytu i rozwoju każdego społeczeństwa.

Historia uczyniła św. Stanisława również patronem narodowej jedności. Kiedy w 1253 roku Polacy doczekali się kanonizacji pierwszego syna swojej ziemi, Polska boleśnie doświadczała podziału dzielnicowego. I właśnie ta kanonizacja wzbudziła w książętach z pozostającego u władzy rodu Piastów potrzebę zgromadzenia się w Krakowie, aby przy grobie św. Stanisława i w miejscu jego męczeństwa dzielić wspólną radość z wyniesienia Rodaka na ołtarze Kościoła powszechnego. Wszyscy widzieli w nim swego patrona i pośrednika przed Bogiem. Wiązali z nim nadzieje na lepszą przyszłość Ojczyzny. Z legendy, która głosiła, że posiekane podczas zabójstwa ciało Stanisława miało się na nowo zrosnąć, rodziła się nadzieja, że Polska piastowska przewycięży dynastyczne rozbitcie i wróci jako państwo do trwałej jedności. W tej nadziei od czasu kanonizacji obrano świętego Biskupa Krakowa na głównego Patrona Polski i Ojca Ojczyzny.

(...) I dziś bowiem potrzeba odwagi w przekazywaniu i obronie

3 <http://www.nauczaniejp2.pl/dokumenty/wyswietl/id/544> (dostęp: 2.11.2017).

świętego depozytu wiary, a równocześnie tej miłości Boga, która objawia się w nieustannej trosce o człowieka, o każde dziecko Boże narażone na przeciwności, które zdają się gasić światło nadziei na zwycięstwo prawdy, dobra i piękna, na lepszą przyszłość w doczesnej rzeczywistości i na wieczne szczęście w Bożym królestwie. Niech przykład ofiarnej miłości św. Stanisława zawsze przyświeca Pasterzom Kościoła w Polsce⁴.

Grupa V

– Przemówienie do Konferencji Episkopatu Polski

Jako biskup i pasterz na stolicy krakowskiej św. Stanisław był jednym z filarów owego ładu hierarchicznego, jaki ustalił się na ziemiach piastowskich od roku tysięcznego. Mamy wszelkie racje po temu, ażeby stale dziękować Bogu za wyraziste zręby tego ładu, który został zbudowany podczas Zjazdu Gnieźnieńskiego na fundamencie misji apostolskiej św. Wojciecha, na zrębie jego męczeństwa. To właśnie do jego umęczonego na śmierć ciała, które Bolesław Chrobry ze czcią sprowadził do Gniezna, przybyli zarówno legaci papieża Sylwestra II, jak cesarz Otto III. Polska piastowska, która już od roku 968 zaczęła mieć biskupa w Poznaniu — wcześniej stosunkowo, bo już w 34 lata po chrzcie Mieszka otrzymała własną organizację kościelną: metropolię w Gnieźnie ze stolicami biskupimi w Krakowie, Wrocławiu i Kołobrzegu (...)

Słusznie więc czcimy św. Wojciecha jako patrona ładu hierarchicznego w naszej Ojczyźnie. Słusznie wspominamy z uznaniem wielkich koryfeuszów Zjazdu Gnieźnieńskiego. Poprzez wyraźną strukturę hierarchiczną, jaką wówczas otrzymał Kościół w Polsce, został on mocno osadzony w dziejach narodu. Rok 1000 jest datą, którą słusznie łączy się z datą chrztu — rokiem 966.

Znajomość historii Polski powie nam więcej: nie tylko ustrój hierarchiczny Kościoła został w roku 1000 zdecydowanie wpisany w dzieje narodu, ale równocześnie dzieje narodu zostały w jakiś opatrnościowy sposób osadzone w tej strukturze Kościoła w Polsce, jaką zawdzięczamy już Zjazdowi Gnieźnieńskiemu. Twierdzenie to znajduje swoje pokrycie w różnych okresach dziejów Polski, ale zwłaszcza w okresach najtrudniejszych. Wówczas, kiedy zabrakło

4 <http://www.nauczaniejp2.pl/dokumenty/wyswietl/id/877> (dostęp: 2.11.2017).

własnych, ojczyrstych struktur państwowych, społeczeństwo w ogromnej większości katolickie znajdowało oparcie w ustroju hierarchicznym Kościoła. I dlatego był on tak bardzo zwalczany, zwłaszcza w okresie rozbiorów. I to pomagało społeczeństwu przetrwać czasy rozbiorów i okupacji, to pomagało utrzymać, a nawet pogłębić świadomość swej tożsamości. Może ktoś obcy uzna to za sytuację „nietypową”. Niemniej dla Polaków sprawa ta ma swoją wymowę jednoznaczną i doniosłą. Jest to po prostu część prawdy o dziejach własnej Ojczyzny.

Episkopat Polski współczesnej jest w szczególny sposób spadkobiercą i wyrazicielem tej prawdy. Fakt, że poprzez tysiąclecie dziejów patronat świętych biskupów-męczenników, Wojciecha i Stanisława, towarzyszył myślom i sercom Polaków, posiada i swoje głębokie uzasadnienie, i równocześnie swoje głębokie znaczenie dla świadomości narodowej⁵.

Piramida wartości

– w kontekście przedstawionych wniosków uczniowie zastanawiają się nad najbardziej istotnymi wartościami społecznymi i obywatelskimi (np. wolność, jedność, sprawiedliwość itp.) Wartości te układają w piramidę (zapis na środku tablicy), po czym wspólnie analizują (ustnie), w jaki sposób wartości te zapewnia lub strzeże ich państwo, a z drugiej strony – jak czyni to Kościół?

d) praca domowa adekwatna do postawionych celów, posiadająca charakter „challenging” w postaci dwóch zadań do wykonania z uwzględnieniem kryteriów jej oceny

1. Przeczytaj fragment homilii skierowanej do młodzieży na pl. Adama Mickiewicza:

Bądźcie w tym świecie nosicielami wiary i nadziei chrześcijańskiej, żyjąc miłością na co dzień. Bądźcie wiernymi świadkami Chrystusa zmartwychwstałego, nie cofajcie się nigdy przed przeszkodami, które piętrzą się na ścieżkach waszego życia. Liczę na was. Liczę na wasz młodzieńczy zapał i oddanie Chrystusowi. Znałem młodzież polską i nie zawiodłem się nigdy na niej. Świat was potrzebuje. Potrzebuje was Kościół. Przyszłość Polski od was zależy. Budujcie i umacniajcie na polskiej ziemi «cywilizację miłości»: w życiu osobistym, społecznym, politycznym, w szkołach, w uniwersytetach, parafiach, w ogniskach rodzinnych, które kiedyś utworzycie. Nie żałujcie na ten

10 minut

3 minuty

⁵ <http://www.nauczaniejp2.pl/dokumenty/wyswietl/id/597> (dostęp: 2.11.2017).

cel młodzieńczego entuzjazmu, wysiłku ani ofiary. «A Bóg, [dawca] nadziei, niech wam udzieli pełni radości i pokoju w wierze, abyście przez moc Ducha Świętego byli bogaci w nadzieję» (Rz 15, 13)⁶.

Znajdź i opisz jedną z inicjatyw realizowanych z udziałem młodzieży (charytatywną, społeczną itp.), która stanowi odpowiedź młodych ludzi na apel papieża i opisz ją. W jakie inicjatywy możesz włączyć się (lub już się włączyłeś?).

Wyszukaj problem w twojej społeczności lokalnej lub sytuację, w której osoby są dyskryminowane ze względu na wiarę katolicką. Napisz list/apel do stosownych władz, w którym zwrócisz się o pomoc osobom uciskanim, w wypowiedzi powołaj się na wybraną wypowiedź Jana Pawła II.

Przewidywane problemy do rozwiązania (przynajmniej jeden)

1. Współpraca państwa i Kościoła na rzecz dobra obywateli
2. Życie i męczeńska śmierć św. Wojciecha i św. Stanisława jako zadanie dla dzisiejszych pokoleń

Refleksja pedagogiczna nauczyciela nad realizowanym zadaniem dydaktyczno-wychowawczym

7 minut

Papież Jan Paweł II wielokrotnie w swych wypowiedziach odnosił się do dziejów ojczystych, podkreślając w nich rolę Kościoła. Znajomość tych dziejów jednoznacznie każe stwierdzić, że przyjęty na ziemiach polskich chrzest miał istotne znaczenie dla tworzenia wewnętrznej struktury państwa, przyspieszając kształtowanie się polskiej państwowości. Niebagatelną rolę odegrały w tym omawiane postaci – św. Wojciech i św. Stanisław. Ich rola nie skończyła się wraz z końcem ich ziemskiego życia, skoro zostali ogłoszeni świętymi, a z czasem także głównymi patronami Polski.

Mając tak wielkich patronów z czasów średniowiecza, którzy orędują i wstawiają się za naszym narodem, warto wracać myślami do odległych czasów. Dzieje Polski – historia użyźniona męczeńską krwią św. Wojciecha i św. Stanisława – jawią się jako zadanie dla wszystkich kolejnych pokoleń, by nie zaniedbały dziedzictwa, jakie otrzymały.

⁶ <http://nauczaniejp2.pl/dokumenty/wyswietl/id/431> (dostęp: 2.11.2017).

Niech przeszłość naszego narodu będzie perspektywą, w której widzimy nasze przyszłe losy – tak jak czynił to Jan Paweł II:

*Mijają stulecia, a Polska rośnie wśród zmiennych kolei losów, jak ten wielki dziejowy dąb, ze swoich zdrowych korzeni. Dziękujemy Bożej Opatrzności za to, że milenijny proces tego wzrastania ubłogosławiła obecnością świętego Wojciecha i jego śmiercią męczeńską nad Bałtykiem. To jest wielkie dziedzictwo, z którym idziemy w przyszłość. Niech za sprawą Wojciecha i wszystkich polskich Patronów zgromadzonych wokół Bogarodzicy, owoce odkupienia trwają i utrwalają się wśród tych pokoleń, które idą. Niech ludzie trzeciego tysiąclecia podejmą misję przekazaną kiedyś, przed tysiącem lat, przez świętego Wojciecha i niech ją z kolei przekazują coraz to nowym pokoleniom. Oto ziarno pszeniczne, które padło w ziemię, w tę ziemię i przyniosło owoc stokrotny. Amen*⁷.

Alternatywnie zamiast powyższego cytatu nauczyciel może odczytać lub wręczyć uczniom do odczytania poemat „Stanisław” autorstwa Karola Wojtyły (lub fragment):

„STANISŁAW”

I

*Pragnę opisać Kościół –
mój Kościół, który rodzi się wraz ze mną,
lecz ze mną nie umiera – ja też nie umieram z nim,
który mnie stale przerasta –
Kościół: dno bytu mojego i szczyt.
Kościół – korzeń, który zapuszczam w przeszłość
i przyszłość zarazem,
Sakrament mojego istnienia w Bogu, który jest Ojcem.
Pragnę opisać Kościół – mój Kościół, który związał się z moją ziemią
(powiedziano mu „cokolwiek zwiążesz na ziemi,
będzie związane w niebie”) –
więc związał się z moją ziemią mój Kościół.
Ziemia leży w dorzeczu Wisły,
dopływy wzbierają wiosną, gdy śniegi topnieją
w Karpatach.
Kościół związał się z moją ziemią,
aby wszystko, co na niej zwiąże,*

⁷ <http://nauczaniejp2.pl/dokumenty/wyswietl/id/529> (dostęp: 3.11.2017).

było związane w niebie.

*Był człowiek, w którym moja ziemia ujrzała,
że jest związana z niebem.*

*Był taki człowiek, byli ludzie... i ciągle tacy są...
Poprzez nich ziemia widzi siebie w sakramencie
nowego istnienia.*

*Jest ojczyzną: bowiem w niej dom Ojca się poczyna,
z niej się rodzi.*

*Pragnę opisać mój Kościół w człowieku, któremu dano imię Stanisław.
I imię to król Bolesław mieczem wpisał w najstarsze kroniki.
Imię to mieczem wypisał
na posadzce katedry, gdy spłynęły po niej strugi krwi.*

*Pragnę opisać Kościół
w imieniu, którym naród ponownie został ochrzczony
chrztem krwi:
aby nieraz potem przechodzić przez chrzest innej próby –
przez chrzest pragnień,
w których odłania się ukryte tchnienie Ducha –
W Imieniu zaszczipionym na glebie
ludzkiej wolności
wcześniej niż imię Stanisław*

*Na glebie ludzkiej wolności już rodziło się Ciało i Krew,
przecięte mieczem królewskim
w samym rdzeniu kapłańskiego słowa,
przecięte u podstaw czaszki,
przecięte w żywym pniu...
Ciało i Krew nie zdążyły jeszcze się narodzić –
miecz ugodził
o kielich z metalu i pszenny chleb*

*Myślał król może:
nie narodzi się z ciebie Kościół jeszcze dziś -
nie narodzi się naród ze słowa,*

*co karci ciało i krew,
narodzi się z miecza,
z mego miecza, który przetnie w połowie Twe słowa
narodzi się z krwi rozlanej....: myślał może król.*

*Ukryte tchnienie Ducha w jedno wszelako zespoli
słowo przecięte i miecz,
złamano stos mózgowy i ręce pełne krwi...
i mówi: pójdziecie w przyszłości razem,
nie rozdzieli was nic!
Pragnę opisać mój Kościół,
w którym przez wieki idą ze sobą razem
słowo i krew
zespolone ukrytym tchnieniem Ducha.*

*Myślał może Stanisław: słowo moje zaboli ciebie
i nawróci,
przyjdiesz do bram katedry jak pokutnik,
przyjdiesz postem wycieńczony,
prześwietlony wewnętrznym głosem...
i dołączysz się do Stołu Pańskiego
jak marnotrawny syn.
Słowo nie nawróciło, nawróci krew -
nie zdążył może pomyśleć biskup:
odwróć ode mnie ten kielich.*

*Na glebę naszej wolności upada miecz.
Na glebę naszej wolności upada krew.
Który ciężar przeważy?*

*Kończy się pierwszy wiek.
Zaczyna się drugi wiek.
Bierzemy w swoje ręce ZARYS
nieuchronnego czasu.*

II

*Ziemia przebiega w oknach,
przebiegają drzewa i pola.
I mieni się śnieg na gałęziach,
a potem w słońcu opada.
I znowu zieleń: młoda naprzód,
potem dojrzała, wreszcie gasnąca
jak świece.*

*Ziemia polska przebiega w zieleniach,
jesieniach i śniegach.*

*Chłonie ją pieszy wędrowiec –
z krańca do krańca trudno przejść.
I ptak nie przeleci tak łatwo,
lecz samolot w godzinę pochłonie tę przestrzeń -
Ojczyznę zamknie w swój kwadrat.*

*Ziemia trudnej jedności. Ziemia ludzi
szukających własnych dróg.
Ziemia długiego podziału pośród książąt jednego rodu.
Ziemia poddana wolności każdego
względem wszystkich.
Ziemia na koniec rozdarta
przez ciąg prawie sześciu pokoleń,
rozdarta na mapach świata!
a jakżeż w losach swych synów!
Ziemia poprzez rozdarcie
zjednoczona w sercach Polaków
jak żadna.*

*Skąd wyrosło to imię, jakie otrzymał dla ludzi?
dla rodziców, dla rodu, dla stolicy biskupiej w Krakowie,
dla króla Bolesława
zwanego Śmiałym i Szczodrym?
dla dwudziestego stulecia?*

To imię⁸.

8 <http://www.janpawel2.pl/centrumjp2/2069-karol-wojtya-poemat-qstanisawq>
(dostęp: 2.11.2017).

2

**Obrona własnej cywilizacji
– bitwa pod Legnicą 1241**

Obrona własnej cywilizacji – bitwa pod Legnicą 1241

2×45
minut

Czas przewidziany na
realizację treści dydaktyczno-
wychowawczych

30
osób

Liczba
uczniów

Cel ogólny:

- poznanie faktów historycznych związanych z najazdem tatarskich na Polskę;
- kształtowanie szacunku dla historii swojej Ojczyzny;
- identyfikowanie się z nauczaniem Ojca Świętego Jana Pawła II.

Cele szczegółowe:

a) wiedza

Uczeń:

- wylicza skutki ludzkiej pychy;
- opisuje mechanizm działania pychy;
- wyodrębnia fakty historyczne w analizowanym tekście;
- wyjaśnia metafory zawarte w tekście literackim i przedstawionych sytuacjach;
- definiuje pojęcie cywilizacja;
- wymienia fakty, które dokumentują, kiedy ludzie budują wokół siebie wieże Babel.

b) umiejętności

Uczeń:

- uzasadnia dlaczego ludzie od czasów biblijnych budują wieżę Babel;
- wyciąga z faktów historycznych życiowe mądrości;
- opracowuje pytania do omawianego tematu;
- wyodrębnia z analizowanego tekstu fakty na zadany temat;
- uzasadnia powody upadku niektórych cywilizacji;
- tworzy hasła reklamujące swoją religię i ojczyznę.

c) postawy

Uczeń:

- deklaruje potrzebę obrony własnej religii i swojej ojczyzny;
- przejawia postawę dumy z bycia Polakiem.

Środki dydaktyczne:

Słowa J. F. Kennedy’ego

- analiza opisanej sytuacji w kontekście pychy

Słowa piosenki Budki Suflera

- analiza słów w kontekście nowoczesnych wież Babel

Rdz 11,1-9

- analiza perykopy o wieży Babel

Artykuł z tygodnika „Niedziela” pt. *Polskie Termopile*

- materiał do pracy w grupach, analiza cywilizacji Tatarów oraz bitwy pod Legnicą

Teksty św. Jana Pawła II pochodzące z ZIBATEPA:

- Homilia podczas Mszy św. na lotnisku, 1
- Przemówienie w czasie spotkania z Wojskiem Polskim, 4
- Homilia w czasie liturgii słowa skierowana do młodzieży zgromadzonej na Westerplatte, 8
- Przemówienie pożegnalne na lotnisku Okęcie, 4
- *Christifideles laici*, 6

Teksty służą jako materiał źródłowy

- inspirujący do ułożenia haseł reklamowych.

Etapy lekcji uwzględniające: szczegółowy opis treści, metod (z grupy: podających, eksponujących, praktycznych), technik dydaktycznych, form pracy; przewidywany feedback ze strony uczniów i podanie czasu przewidzianego dla realizacji konkretnego etapu; indywidualizację nauczania, jako odpowiedź na specjalne potrzeby uczniów:

- na podstawie sytuacji zaczerpniętej z życia czy utworu literackiego uświadamiamy uczniom istnienie wszechobecnej pychy i jej destrukcyjne działanie;
- alternatywne wykorzystanie perykopy biblijnej Rdz 11,1-9 – analiza literacka;
- kształtowanie zrozumienia metafory wieży Babel jako symbolu ludzkiej pychy i zguby;
- część historyczna: bitwa pod Legnicą 1241, tworzenie definicji cywilizacji, konfrontacja definicji uczniów z cywilizacją tworzoną przez najeźdźców tatarskich;
- charakterystyka Tatarów i historia ich podboju Europy, próba ukazania, że tworzenie dobrobytu jednego narodu kosztem drugiego kończy się klęską całej cywilizacji;
- w oparciu o skutki bitwy pod Legnicą, pracując metodą konferencji prasowej nauczyciel prowadzi wykład szczegółowy o bitwie z 1241 roku;
- na kanwie nauczania św. Jana Pawła II (wybrane teksty) motywujemy uczniów do napisania haseł reklamowych o chrześcijaństwie i Ojczyźnie – kształtowanie postaw patriotycznych.

Metody:

praca z tekstem biblijnym: Rdz 11,1-9; literackim: fragment piosenki Budki Suflera; wypowiedź: J. F. Kennedy’ego z Wikiquote; praca z fragmentami przemówień św. Jana Pawła II.

Techniki dydaktyczne: rozmowa kierowana, słoneczko, konferencja prasowa, tworzenie definicji i haseł reklamowych, analiza tekstów źródłowych, wykład.

Formy pracy: indywidualna, grupowa, partnerska, zbiorowa.

Przewidywany feedback: rozumienie pojęcia cywilizacja i metafory wieży Babel, utożsamianie się za swoją religią (chrześcijaństwem), swoją Ojczyzną – Polską, kształtowanie poczucia dumy z dziejów swojego narodu.

Przebieg lekcji:

a) wprowadzenie w tematykę

1. Przedstawiamy uczniom historię która ukazuje siłę i moc ludzkiej pychy, pragnienia sławy:

12 kwietnia 1961, 27-letni radziecki kosmonauta Jurij Gagarin na statku kosmicznym Wostok 1 dokonał w czasie ok. 1 godziny 48 minut jednego kompletnego okrążenia Ziemi.

Wkrótce potem na tajnej naradzie prezydent Stanów Zjednoczonych John Fitzgerald Kennedy wołał: „Czy jest jakakolwiek dziedzina, w której możemy zmanifestować naszą przewagę? Czy ktoś może mi powiedzieć, jak ich doścignąć? Chętnie wystucham wszystkich, którzy mają jakiś pomysł, nawet gdyby miał to być woźny. W tej chwili nie ma nic ważniejszego¹.

Miesiąc po locie Gagarina prezydent ogłosił publicznie lot człowieka na księżyc w ciągu dziesięciu lat. Plan wykonano. Nie liczyły się pieniądze – wydano ponad 25,4 miliardów dolarów, w czasie przygotowań zginęło trzech amerykańskich astronautów.

2. Na temat przedstawionej historii/sytuacji prowadzimy z uczniami rozmowę kierowaną:

- Dlaczego jeden człowiek chce być lepszy od drugiego/lub jeden naród od drugiego?
- Co najsilniej motywuje człowieka do walki o bycie lepszym, bardziej znanym?
- Czego brakuje człowiekowi, gdy daje się wciągnąć w rywalizację lub walkę o pierwszeństwo?
- Jaka historia biblijna jest przykładem porażki człowieka dążącego do bycia lepszym od Boga?
- Jak ta historia zakończyła się dla człowieka?
- W jaki sposób działa pycha? Opisz mechanizm jej działania?

3. Odczytujemy fragment piosenki Budki Suflera:

*Świat się wokół nas wciąż mniejszy staje,
Kontynenty na odległość dłoni są,
Samoloty jak z dziecinnych bajek,
Ponad głową coraz szybciej niebo tną.
Ludzie wciąż wędrują wielkim, głośnym stadem,
Z pomieszania mowy słycać jeden głos
Zbudowano drugą, większą Wieżę Babel,
Kto pamięta tamtej, pierwszej wieży los?*

4. Analiza słów piosenki przy pomocy rozmowy kierowanej:

- Czym różni się współczesny świat od tego, który znamy z lekcji historii lub kart Pisma Świętego?

¹ http://pl.wikiquote.org/wiki/John_Fitzgerald_Kennedy (dostęp: 24.11.2017).

- Jak rozwój cywilizacyjny wpływa na człowieka?
- Jakimi sukcesami może pochwalić się współczesny człowiek?
- O jaką drugą wieżę Babel chodzi?
- Dlaczego współcześnie ludzie budują wieżę Babel?

5. Aktywizacja uczestników zajęć (opcjonalnie ta część zajęć dla chcących):

- Rozdajemy kartki z opisem biblijnym wieży Babel/ lub wyświetlamy na ekranie/lub rozdajemy egzemplarze Pisma Świętego.
- Odczytujemy Rdz 11,1-9:

Mieszkańcy całej ziemi mieli jedną mowę, czyli jednakowe słowa. A gdy wędrowali ze wschodu, napotkali równinę w kraju Szinears i tam zamieszkali. I mówili jeden do drugiego: «Chodźcie, wyrabiamy cegłę i wypalmy ją w ogniu». A gdy już mieli cegłę zamiast kamieni i smołę zamiast zaprawy murarskiej, rzekli: «Chodźcie, zbudujemy sobie miasto i wieżę, której wierzchołek będzie sięgał nieba, i w ten sposób zdobędziemy sobie imię, abyśmy się nie rozproszyli po całej ziemi». A Pan zstąpił z nieba, by zobaczyć to miasto i wieżę, które budowali ludzie, i rzekł: «Są oni jednym ludem i wszyscy mają jedną mowę, i to jest przyczyną, że zaczęli budować. A zatem w przyszłości nic nie będzie dla nich niemożliwe, cokolwiek zamierzą uczynić. Zejdźmy więc i pomieszajmy tam ich język, aby jeden nie rozumiał drugiego!»

W ten sposób Pan rozproszył ich stamtąd po całej powierzchni ziemi, i tak nie dokończyli budowy tego miasta. Dlatego to nazwano je Babel, tam bowiem Pan pomieształ mowę mieszkańców całej ziemi. Stamtąd też Pan rozproszył ich po całej powierzchni ziemi.

- Prosimy, aby uczniowie wymienili fakty historyczne, które dowodzą, że ludzkość mimo upływu czasu ciągle budowała i buduje wieżę Babel?
- Uczniowie pracują w parach, każda para otrzymuje po 4 kartki samoprzylepne, na których wypisuje jeden fakt, z kartek tworzymy słoneczko, promienie tworzą powtarzające się fakty.
- Na tablicy rysujemy symbolicznie wieżę.

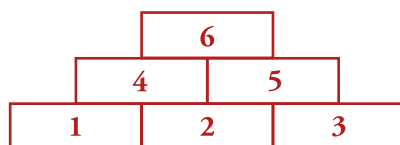
6. Puenta tej części zajęć:

Mieszkańcy Babilonu zapragnęli być niezależni od Boga. Miasto i wieża miały stać się znakiem jedności, a stały się symbolem

buntu. Kultura starożytnego świata rozpadła się, ponieważ zabrakło więzi duchowej wśród ludzi; egoizm zbiorowy doprowadził do pomieszania języków, a w następstwie do rozproszenia, ponieważ budowanie czegokolwiek na własną rękę (bez Boga) kończy się porażką.

b) prezentacja tematu

1. Zapowiadamy, że część historyczna lekcji będzie dotyczyła bitwy pod Legnicą w 1241 roku.
2. Dzielimy klasę na 4 grupy (uczniowie odliczają do 4, tworzą grupę: „jedynek”, „dwójek”, „trójek”, „czwórek”), każdej grupie przydzielamy jeden tekst mówiący o Tatarach jako społeczności i ich najeździe na Polskę.
3. Metoda pracy: giełda definicji, każda grupa tworzy po dwie definicje pojęcia cywilizacja. Prezentacja na forum.
4. Grupa I i II po lekturze przydzielonego tekstu (teksty znajdują się poniżej) zajmuje się określeniem wpływu Tatarów na rozwój cywilizacyjny. Uczniowie otrzymują kartki w formacie A4, na nich wpisują wnioski z pracy w grupach.
5. Na tablicy rysujemy piramidę, po zakończeniu pracy w grupach w każde okno wklejamy jedną z wypełnionych kartek (piramidę można powiększyć w zależności od potrzeb grup).

6. Numery „kafli” wskazują kierunek przyklejania kartek, na których są zapisane osiągnięcia Tatarów w tamtym czasie.
7. Grupy III i IV po lekturze przydzielonych tekstów opracowują temat: Co w bitwie pod Legnicą świadczy o tym, że był to kolejny przykład w historii budowania wieży Babel, czyli tworzenie historii bez wartości.
8. Na tablicy rysujemy schemat wieży. Wokół niej przyklejamy kartki, na których uczniowie zapisali podczas pracy w grupach swoje wnioski, przyklejamy je wokół narysowanego schematu wieży.

TEKSTY DLA GRUP

Grupa I – Charakterystyka Tatarów²

Utarło się w naszej świadomości przekonanie, że Tatarzy (tak nazywano w Europie Mongołów, od nazwy jednego z plemion, które zostało włączone przez twórcę potężnego państwa mongolskiego Czyngis-chana) to lud dziki, o niskiej kulturze. Istotnie, trudne warunki życia: srogi klimat, ciągłe walki i wędrówki uczyniły z nich ludzi zahartowanych, bezwzględnych wobec przeciwników, ale z drugiej strony mieli oni sprawnie działającą administrację, doskonale zorganizowany przepływ informacji (kurierzy mogli przekazywać wiadomości nawet na odległość 300 km dziennie), zdyscyplinowaną, wyszkoloną, waleczną i dobrze wyposażoną pod względem technicznym armię. To dzięki niej stworzyli państwo sięgające od Chin po Europę Środkową, od tajgi syberyjskiej po Morze Kaspijskie i Indie.

Grupa II – Rozwój Tatarów³

Mongołowie umieli wykorzystać zdobycze kulturalne podbitych narodów, brali do niewoli uczonych i rzemieślników, zmuszając ich do pracy. Od Chińczyków nauczyli się stosowania gazów bojowych wypuszczanych z metalowych lub drewnianych rur w celu obezwładnienia przeciwnika i wywołania popłochu. Posiadali sztukę zdobywania miast i warownych twierdz przy pomocy taranów i miotaczy ognia. Od Chińczyków znali proch i używali go do min i rozsadzania murów obleganych obiektów. Stosowali też rakiety zapalające wyrzucane siłą prochu na odległość 3 metrów. „Garnki żelazne” wypełnione prochem, które pękając, raniły ludzi i konie, a wypełnione „chińskim ogniem” lub płonącą ropą naftową podpały miasta. Posługiwali się też metodami walki psychologicznej. Metody te były skuteczne, ponieważ trafiały na podatny grunt fatalizmu średniowiecznego, tłumaczącego nieznanego wroga i dziwne zjawiska jako karę za grzechy i dopust Boży. Napady Mongołów budziły powszechną grozę, gdyż Tatarzy dopusz-

2 Por. A. Cholewa, *Polskie Termopile*, Praca konkursowa nagrodzona przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, <http://www.niedziela.pl/wydruk/2712/nd> (dostęp: 27.11.2017)

3 Tamże.

czali się niewiarygodnych okrucieństw, mordując całe plemiona. (...) Europa Środkowa, a zwłaszcza Zachodnia nie posiadała rzetelnej wiedzy o Mongołach, nie zdawała sobie sprawy z tego, jak groźny, doskonale zorganizowany i wyposażony technicznie jest nieprzyjaciel.

Grupa III – Strategia Tatarska dla zdobycia Europy⁴

Po podporządkowaniu sobie Rusi Tatarzy przygotowali się do walki z Węgrami i Polakami. Główne siły pod wodzą Batu-chana ruszyły na Węgry, pozostałe oddziały miały ubezpieczać wodza od strony Polski, Czech i Moraw, a po wykonaniu zadania dołączyć do trzonu armii. Na Polskę ruszył trzeci korpus w liczbie ok. 10 tys. wojowników pod wodzą Ordu i Pajdara. Polacy byli pierwszymi w Europie Środkowej, którzy pod Chmielnikiem Tarczkiem, Turskiem Wielkim i Legnicą przeciwstawili się mongolskiej nawaie. Pod Legnicą armia Henryka Pobożnego, licząca ok. 7-8 tys., składała się z rycerstwa śląskiego, małopolskiego, wielkopolskiego, z oddziałów posiłkowych Morawian i z zakonów rycerskich joanitów, templariuszy, krzyżaków (które to zakony osadził na Śląsku jako swoich lenników ojciec Henryka Pobożnego – Henryk Brodaty) oraz nielicznych ochotników niemieckich. Mimo bohaterskiej postawy rycerstwa i samego naczelnego wodza – Henryka Pobożnego bitwa skończyła się klęską, choć duże straty ponieśli również Tatarzy, którzy po wykonaniu zadania wycofali się z Polski i przez Morawy przeszli na Węgry, gdzie połączyli się za Batu-chanem.

Grupa IV – Przyczyny klęski pod Legnicą⁵

Przyczyny klęski były złożone, ale przede wszystkim wynikały z różnic w uzbrojeniu i w sposobie prowadzenia walki. Wojowie Henryka Pobożnego walczyli metodami powszechnie stosowanymi w Europie, tj. w pojedynkach, dowódcy brali też udział w walkach, a ich śmierć powodowała popłoch w oddziałach. Tatarzy wygrali pod Legnicą, stosując taktykę rozbijania szyku przeciwnika – tak rozbili hufiec Bolesława Morawskiego, wciągając go w głąb swych szeregów. Przez zastosowanie dywersji, m.in.

4 Tamże.

5 Tamże.

krzycząc w języku polskim „bieżajcie” czyli uciekajcie, sprawili, że książę opolsko-raciborski Mieszko opuścił pole walki, kryjąc się w Legnicy. Reszty dopełniło użycie gazów bojowych. Trujące opary spowodowały zamieszanie w szeregach walczących. Na osłabionych i omdlewających runęli Mongołowie, zabijając i biorąc do niewoli. Śmierć ponieśli najbliżsi towarzysze broni Henryka Pobożnego i on sam.

Pod Legnicą ponieśliśmy klęskę, z perspektywy czasu okazuje się, że dla Europy to było zwycięstwo. Praca przebiega przy pomocy metody konferencji prasowej. Na paskach papieru zapisujemy skutki tej bitwy, każdy pasek zawijamy jak los. Uczniowie pracują w sześciu grupach, każda grupa losuje jeden los. Zadanie polega na postawieniu pytań szczegółowych o bitwę pod Legnicą. W roli eksperta wystąpi nauczyciel, który odpowiadając na pytania, opowie szczegółowo o bitwie w formie wykładu. Pytania zostają zapisane na kartkach w formie losów, kolejność zadawania pytań przez losowanie.

- Wraz ze śmiercią Henryka Pobożnego Śląsk uległ rozdrobieniu na 7 dzielnic.
- Bezwrotnie skończyła się nadzieja na koronację Henryka Pobożnego na króla polskiego.
- Straty w liczebności wojska, zabito 3000 ludzi, wielu wzięto do niewoli, nastąpił upadek rycerstwa.
- Zniszczenia gospodarcze, spalono wiele wsi i miast należących do dziedzictwa Henryka Pobożnego, m. in. Lublin, Kraków, Sandomierz, Opole, Wrocław, Legnicę. Wiele budynków i narzędzi pracy spłonęło. Skurczył się handel wewnętrzny i międzynarodowy.
- Sąsiedzi, którzy nie udzielili Polsce pomocy, skorzystali z osłabienia Polski, rozpoczęli ekspansję gospodarczą i kolonizację, w przyszłości element niemiecki zadecydował o losach Śląska i politycznym oderwaniu od Polski.
- Osłabiona Polska stała się obiektem ataków ze strony sąsiadów: Czechy wchłonęły Śląsk i sięgnęły po koronę polską, Litwini i Krzyżacy niszczyli północno wschodnie ziemie polskie, Tatarzy organizowali łupieskie napady na Małopolskę.

Puentujemy tę część lekcji: Bitwa pod Legnicą, choć przegrana, była ważnym krokiem w rozstawianiu polskiego oręża na całą Europę, porównywano ją do Termopil, a Henryka Pobożnego do króla Sparty – Leonidasa. W tej bitwie starły się dwa światy: barbarzyński Wschód i łacińska Europa, Henryk Pobożny swoją śmiercią udokumentował gotowość obrony wiary, rodzinnego kraju i Europy. Odnotowano to w bulli papieskiej z 1248 r., w której czytamy, że książę polski „w obronie wiary chrześcijańskiej i swego narodu poległ od miecza tatarskiego”.

c) praktyczna realizacja tematu finalne ukierunkowanie na twórczo-refleksyjną aktywność ucznia

1. Posługując się 5 tekstami św. Jana Pawła II, uczniowie pracują w pięciu grupach. Zadanie polega na zapoznaniu się z wybranym fragmentem przemówienia św. Jana Pawła II i napisaniu dwóch haseł reklamujących Polskę, polskość, chrześcijaństwo. Pod każdym tekstem znajduje się polecenie – temat do opracowania.

Homilia podczas Mszy św. na lotnisku, 1⁶

Wasza diecezja jest młoda, ale chrześcijaństwo na tych ziemiach ma swoją długą i bogatą tradycję. Pamiętamy, że Legnica to miejsce historyczne – miejsce, na którym książę piastowski Henryk, zwany Pobożnym, syn św. Jadwigi, stawiał czoło najeźdźcom ze Wschodu – Tatarom – wstrzymując ich groźny pochód ku Zachodowi. Z tego powodu, choć bitwa została przegrana, wielu historyków uznaje ją za jedną z ważniejszych w dziejach Europy. Ma ona również wyjątkowe znaczenie z punktu widzenia wiary. Trudno określić, jakie motywy przeważały w sercu Henryka – chęć obrony ojczyzny i udręczonego ludu, czy też wola powstrzymania wojsk mahometańskich zagrażających chrześcijaństwu. Wydaje się, że motywy te były nierozłączne. Henryk, oddając życie za powierzony jego władzy lud, równocześnie oddawał je za wiarę Chrystusową. I to był znamienity rys jego pobożności, którą ówczesne pokolenia (...)

2 hasła – Obrona swojej religii (chrześcijaństwa)

6 <http://nauczaniejp2.pl/dokumenty/wyswietl/id/427/pos> (dostęp: 2.11.2017)

Przemówienie w czasie spotkania z Wojskiem Polskim, 4⁷

Trudno nie myśleć o przeszłości. Historia świadczy o tym, że Polacy byli zawsze narodem rycerskim. Nie szukali wojny, nie prowadzili na ogół wojen zaborczych, ale umieli bohaterstwo walczyć w obronie zagrożonej wolności i niepodległości. Zwycięstwa oręża polskiego znaczą poszczególne etapy naszych dziejów, od epoki piastowskiej, poprzez Grunwald, aż po Wiedeń w 1683 r. Tradycja rycerska, żołnierska, została przekazana powstańcom w okresie rozbiorów. Tradycja ta odżyła z nową siłą u progu naszego stulecia. Niepodległość Rzeczypospolitej została wywalczona z bronią w rękę, a zamknięciem tej żołnierskiej epopei stała się zwycięska bitwa pod Warszawą 15 sierpnia 1920 r., która miała znaczenie przelomowe nie tylko dla Polski, ale także dla Europy. Porównuje się ją pod tym względem do wiktorii wiedeńskiej, a dawniej jeszcze (za czasów piastowskich) do bitwy pod (...)

2 hasła – Polska naród rycerski

Homilia w czasie liturgii słowa skierowana do młodzieży zgromadzonej na Westerplatte, 8⁸

Przyszłość Polski zależy od was i musi od was zależeć. To jest nasza Ojczyzna - to jest nasze „być” i nasze „mieć”. I nic nie może pozbawić nas prawa, ażeby przyszłość tego naszego „być” i „mieć” zależała od nas. Każde pokolenie Polaków, zwłaszcza na przestrzeni ostatnich dwustu lat, ale i wcześniej, przez całe tysiąclecie, stawato przed tym samym problemem, można go nazwać problemem pracy nad sobą, i - trzeba powiedzieć - jeżeli nie wszyscy, to w każdym razie bardzo wielu nie uciekało od odpowiedzi na wyzwanie swoich czasów. Dla chrześcijanina sytuacja nigdy nie jest beznadziejna. Chrześcijanin jest człowiekiem nadziei. To nas wyróżnia, począwszy od tego patriarchy, którego nazywa św. Paweł „ojcem naszej wiary”: uwierzył wbrew nadziei; to nas wyróżnia poprzez Bogarodzącę, o której Elżbieta przy nawiedzeniu powiedziała: „Błogosławiona jesteś, któraś uwierzyła”, po ludzku (...)

2 hasła – Chryścijaństwo to duma

7 <http://nauczaniejp2.pl/dokumenty/wyswietl/id/401/pos> (dostęp: 2.11.2017)

8 <http://nauczaniejp2.pl/dokumenty/wyswietl/id/748/pos> (dostęp: 2.11.2017)

Przemówienie pożegnalne na lotnisku Okęcie, 4⁹

Powiedziałem kiedyś, że Polska jest ojczyzną trudnego wyzwania. To wyzwanie składa się na bieg naszej historii. Ono też określa szczególne miejsce Polski w wielkiej rodzinie narodów na kontynencie europejskim oraz na całym globie. Jeśli miałbym w tym miejscu postąpić się zwrotem Soboru Watykańskiego II, to powiedziałbym, że - wraz z wszystkimi narodami - Ojczyzna nasza musi zabiegać o to, aby życie ludzkie w Polsce stawato się coraz bardziej ludzkie, coraz bardziej godne człowieka. Każdego człowieka, który żyje na tej ziemi; i wszystkich w wielkiej wspólnotocie narodu i społeczeństwa.

2 hasła – Duma z bycia Polakiem

Christifideles laici, 6

Nie można wreszcie pominąć innego, typowego dla współczesnej ludzkości zjawiska, jakim jest występujące z niespotykaną w historii intensywnością nasilenie się konfliktów. Codziennie zadają one ludzkości dotkliwe rany i naruszają jej równowagę. Zjawisko to, wielorakie w swoich przejawach, nie ma nic ze słusznego pluralizmu idei i działań, i objawia się w bolesnych starciach pomiędzy osobami, grupami, kategoriami osób, narodami i blokami państw. Te starcia przybierają formy przemocy, terroryzmu i wojny. Współczesna ludzkość, chcąc udowodnić swą „wszechmoc”, powtarza bezrozumne doświadczenie wieży Babel (por. Rdz 11, 1-9), ale czyni to w daleko większej skali, angażując różne swoje komponenty, siejąc zamęt, walkę, rozkład i ucisk. Wywołuje to w rodzinie ludzkiej dramatyczne wstrząsy i rozdarci (...)

2 hasła – Nigdy więcej wojny

d) praca domowa

Zadanie 1 – Monteskiusz powiedział: „Szczęśliwy jest naród, którego historia jest nudna”, napisz, z jakich faktów w historii swojej Ojczyzny jesteś dumny i dlaczego?

Zadanie 2 – Ułóż krzyżówkę do hasła: „Historia nauczycielką życia”, wszystkie pytania muszą być związane z historią.

9 www.nauczaniejp2.pl/dokumenty/wyswietl/id/731/pos (dostęp: 2.11.2017)

Przewidywane problemy do rozwiązania

- Powiązanie symboliki Wieży Babel, rozwoju cywilizacyjnego i faktami z historii Polski.

3

**Uniwersytet Jagielloński
i Królowa Jadwiga**

Uniwersytet Jagielloński i Królowa Jadwiga

45
minut

Czas przewidziany
na realizację treści
dydaktyczno-
wychowawczych

26
osób

Liczba
uczniów

Poniższy konspekt został przygotowany z myślą o przeprowadzeniu lekcji wychowawczej lub lekcji w dniu, kiedy obchodzony jest Dzień Papieski. Jednak po modyfikacji może być on wykorzystany do przeprowadzenia lekcji języka polskiego i historii w ramach korelacji przedmiotowej. Należy zaznaczyć, że obecnie w szkole średniej (IV etap edukacyjny trwa trzy lata) niewiele miejsca przeznaczono na realizację powyższej tematyki. Jeśli w liceum uczniowie nie mają rozszerzenia z historii, to pozostaje im tylko dość pobieżna wiedza wyniesiona z gimnazjum. Warto zauważyć, że polski model znacznie odbiega od np. węgierskiego, gdzie każdy uczeń na koniec szkoły średniej zdaje egzamin maturalny z historii własnej ojczyzny.

Cel ogólny lekcji:

kształtowanie postawy szacunku wobec nauki i pogłębianie rozumienia jej znaczenia w życiu jednostki i narodu

Cele szczegółowe:

poznawcze – ukazanie uniwersyteckiego kształcenia i związanej z nim roli wybitnych ludzi jako wartości mocno wyeksponowanych w nauczaniu Jana Pawła II, w jego ujęciu są to wartości fundamentalne dla rozwoju przeszłych i przyszłych pokoleń; przypomnienie i poszerzenie wiedzy historycznej na temat Uniwersytetu Jagiellońskiego i roli królowej Jadwigi w jego odbudowie; poznawanie powiązanych z istnieniem krakowskiej uczelni takich wartości jak: wiara chrześcijańska, praca naukowa, tożsamość narodu, wartość Ojczyzny, wartość kultury polskiej; nazywanie za Janem Pawłem II wartości w odniesieniu do postawy św. Jadwigi;

praktyczne – rozwijanie takich umiejętności jak: analiza i interpretacja tekstu kultury (fragment przemówienia Jana Pawła II), budowanie kontekstu historyczno-kulturowego do pełniejszej interpretacji omawianego tekstu, aktywne uczestnictwo w dyskusji, formułowanie i zapisywanie wniosków, twórcze wykorzystanie poznanych treści, podejmowanie współpracy z innymi, trafne przywołanie przykładów czerpanych z własnych doświadczeń, właściwe wykorzystanie wiedzy nabytej na wcześniejszych etapach edukacyjnych, przełożenie zdobytej wiedzy na własny rozwój ucznia;

społeczno-kulturowe – kształcenie postawy świadomego uczestnika procesów historyczno-kulturowych, kształcenie postawy obywatelskiej, zachęcanie do twórczego uczestnictwa w kulturze poprzez własną działalność, uświadamianie znaczenia nauki dla rozwoju społeczeństwa.

Treści dydaktyczno-wychowawcze:

– zapoznanie uczniów z nauczaniem Jana Pawła II oraz jego spojrzeniem na historyczną rolę uniwersytetów w dziejach narodu; przywołanie postaci królowej Jadwigi jako wzorca osobowego, godnego do naśladowania przez następne pokolenia; utrwalenie i poszerzenie wiedzy na temat krakowskiej uczelni; kształcenie postawy szacunku wobec nauki, ludzi nauki oraz rozbudzenie w uczniach chęci do podjęcia studiów po ukończeniu szkoły średniej; pogłębianie rozumienia takich pojęć jak: tożsamość narodu, dorobek kulturowy narodu w kontekście kształtowania odpowie-

działnej postawy obywatelskiej; uczenie szacunku wobec osiągnięć i dokonań własnego narodu, w których znaczącą rolę odegrał polski Kościół.

Środki dydaktyczne z położeniem nacisku na refleksyjno-twórcze podejście nauczyciela i ucznia do realizowanego tematu. Krótkie uzasadnienie ich zastosowania w kontekście realizowanych celów i treści:

- tekst homilii wygłoszonej przez Jana Pawła II, prezentacja multimedialna, reprodukcje obrazów.

Etapy lekcji uwzględniające: szczegółowy opis treści, metod (z grupy: podających, problemowych, eksponujących, praktycznych), technik dydaktycznych, form pracy; przewidywany feedback ze strony uczniów i podanie czasu przewidzianego dla realizacji konkretnego etapu; indywidualizację nauczania, jako odpowiedź na specjalne potrzeby uczniów:

a) wprowadzenie w tematykę

Lekcję rozpoczyna podanie motta, które nauczyciel zapisuje na tablicy (może być ono wyświetlone na tablicy interaktywnej i być częścią przygotowanej przez nauczyciela prezentacji) i prosi, by uczniowie zanotowali je w zeszytach. Pochodzi ono z homilii wygłoszonej przez Jana Pawła II podczas kanonizacji bł. Jadwigi, która miała miejsce 8 czerwca 1997 roku w Krakowie (wspomniana homilia jest głównym tekstem źródłowym, na podstawie którego nauczyciel realizuje temat; uczniowie otrzymują przygotowane przez nauczyciela teksty w trakcie realizacji następnych etapów lekcji).

Motto, o którym mowa brzmi: *Z jasnością, która po dzień dzisiejszy oświeca całą Polskę wiedziata [Jadwiga królowa], że tak siła państwa, jak siła Kościoła mają swoje źródło w starannej edukacji narodu, że droga do dobrobytu państwa, jego suwerenności i uznania w świecie wiedzie przez prężne uniwersytety.* W tym miejscu nauczyciel prosi, aby uczniowie w ciszy, przez chwilę, sami skupili się na tych słowach i prosi uczniów o podzielenie się wstępną refleksją dotyczącą podanego motta.

10 minut

Prowadzący lekcję ukierunkowuje młodzież następującymi pytaniami:

- **Jaki jest związek między uniwersytetem a dobrobytem państwa?**
- **Jaki związek istnieje między uniwersytetem a suwerennością państwa?**
- **Jaki jest związek między uniwersytetem a pozycją państwa na arenie międzynarodowej?**

W czasie krótkiej, wstępnej dyskusji problemowej uczniowie mogą formułować wnioski, które prowadzą do potwierdzenia prawdy słów zawartych w homilii Jana Pawła II i są punktem wyjścia do dalszego etapu lekcji, w którym zostanie zaprezentowany temat: *Historia Polski oczami Jana Pawła II – Uniwersytet Jagielloński i królowa Jadwiga*. Młodzież na czwartym etapie edukacyjnym, tj. w liceum omawia temat dziejów Uniwersytetu Jagiellońskiego na lekcji historii w klasie II, realizując rozszerzenie z przedmiotu, reszta uczniów zapoznawała się z tym tematem w gimnazjum. Na podstawie wiedzy, którą posiadają i własnych obserwacji mogą sformułować następujące wnioski:

Uniwersytety są kuźnią elit państwa, które biorą odpowiedzialność za jego rozwój we wszystkich obszarach życia, poczynszy od coraz bardziej zaawansowanych strategii ekonomicznych, tworzących dobrobyt kraju, co rodzi jego siłę i buduje mocną pozycję w geopolitycznym układzie świata, po ogromną rolę, jaką odgrywają w tworzeniu kultury narodu, co z kolei przyczynia się do umacniania jego tożsamości, tak istotnej dla istnienia Polski i jej trwania we wspólnocie narodów.

W tym kontekście uczniowie nazywają takie wartości jak: praca twórcza, praca intelektualna, odpowiedzialność, tożsamość narodu oraz kształtują swoje przekonanie o tym, że uniwersytety są niezwykle ważne w funkcjonowaniu państwa i narodu oraz stanowią o jego wszechstronnym rozwoju;

b) prezentacja tematu

Tę część lekcji nauczyciel rozpoczyna od realizacji zadania, które polega na tym, aby za pomocą metody podającej przybliżyć uczniom rolę królowej Jadwigi w dziele odbudowy Uniwersytetu Jagielloń-

5 minut

skiego i ukazać, jak ten fakt historyczny interpretuje Jan Paweł II w odniesieniu do współczesnych realiów i potrzeb społecznych. W tym celu nauczyciel może odnieść się do poznanych w trakcie przygotowań do lekcji opracowań, na przykład *Antologia historyczno-literacka: Dzieło Jadwigi i Jagiełły w sześćsetlecie chrztu Litwy i jej związków z Polską* w opracowaniu Wojciecha Bilińskiego, Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej, Warszawa 1989.

Rola królowej Jadwigi w odbudowie uczelni krakowskiej

– wykład lub prezentacja multimedialna

5 minut

Przykładowa realizacja:

Historycy przywiązują dużą wagę do inicjatywy władczyni w zakresie popierania nauki i szkolnictwa, czego ukoronowaniem było przywrócenie do życia Akademii Krakowskiej. Intencje królowej i jej osobisty majątek legły u podstaw tego dzieła. Idea odżyła w roku 1390, kiedy Bartłomiej z Jasła w mowie wygłoszonej do kleru zapowiedział odnowienie krakowskiego *Studium generale*. Sprawa nabrała tempa, gdy z woli Jadwigi nowym biskupem krakowskim został Piotr Wysz, bliski współpracownik królowej. Najważniejszym celem stało się powołanie nowego wydziału teologicznego, co wynikało z potrzeby reformy polskiego kleru i osiągnięcia pełnej chrystianizacji Litwy. Całą reformę przygotowano w trzech etapach. Pierwszym było zakupienie domu w Pradze i przeznaczenie go na bursę dla studentów teologii, sposobiących się do działania na Litwie, przede wszystkim Litwinów. Sama Jadwiga przyznawała, że formalny chrzest sprzed dziesięciu lat nie zamknął procesów chrystianizacyjnych w Wielkim Księstwie i rozumiała doniosłość tej kwestii w odniesieniu do wielkiego procesu polityczno-społecznego, który został zapoczątkowany przez jej małżeństwo z Władysławem Jagiełłą. Drugim etapem omawianego dzieła było założenie w roku 1397 Fakultetu Teologicznego w Krakowie. Jego istnienie w całej ówczesnej Europie świadczyło o statusie uczelni i miało przyczynić się do pogłębionej odnowy duchowej polskiego kleru. Tuż przed swoją śmiercią, w 1399 roku, królowa zapisała swe kosztowne suknie, klejnoty i złoto na odnowienie krakowskiej wszechnicy. Umierająca Jadwiga poleciła królowi odnowić uniwersytet, a ta misja spoczęła w rękach dwóch

ludzi: biskupa Piotra Wysza i Jaśka z Tęczyna, kasztelana krakowskiego. Odnowiony uniwersytet każdego roku organizował uroczyste nabożeństwa żałobne w dniu jej śmierci. W czasie jednego z nich (około 1426 roku) profesor Franciszek z Brzegu wygłosił kazanie, które zakończył: „Ty najjaśniejsza Pani, jesteś chwałą Krakowa, chlubą Polski, dumą twego ludu, ponieważ okazałaś się dzielną, a serce Twoje było pełne męstwa. Dlatego, że umiłowiałaś szlachetność, przeto umocni Cię ręka Pana i będziesz błogosławioną na wieki”.

Zadaniem uczniów na tym etapie lekcji jest sporządzenie na podstawie wysłuchanych treści zwięzłej notatki w zeszycie na temat roli królowej Jadwigi w dziele odnowy Uniwersytetu Jagiellońskiego. W tym miejscu lekcji nauczyciel może zindywidualizować pracę z uczniami zdolnymi poprzez podanie im źródeł, dzięki którym mogą sami poszerzać swą wiedzę i rozwijać zainteresowania. W tym celu udziela informacji, np. o tym, jakie opracowania można znaleźć w szkolnej bibliotece lub gdzie ich szukać. Zachęca do udziału w konkursach przedmiotowych związanych z omawianą tematyką. Jeśli zaplanuje rozpisanie tematu na dwie jednostki lekcyjne, zleca wybranemu uczniowi przygotowanie np. prezentacji na temat wybitnych absolwentów Uniwersytetu Jagiellońskiego.

20 minut,
w tym czas na
zadanie pracy
domowej

c) praktyczna realizacja tematu finalnie ukierunkowana na twórczo-refleksyjną aktywność ucznia

Na tym etapie lekcji nauczyciel rozdaje uczniom materiały do pracy, tj. tekst zawierający fragment homilii wygłoszonej przez Jana Pawła II 8 czerwca 1997 roku podczas kanonizacji królowej Jadwigi i formułuje zadania i polecenia skierowane do uczniów.

Tekst przemówienia:

Z jasnością, która po dzień dzisiejszy oświeca całą Polskę, wiedziata, że tak siła państwa, jak siła Kościoła mają swoje źródło w starannej edukacji narodu; że droga do dobrobytu państwa, jego suwerenności i uznania w świecie wiedzie przez prężne uniwersytety. Dobrze też wiedziata Jadwiga, iż wiara poszukuje zrozumienia, wiara potrzebuje kultury i kulturę tworzy, żyje w przestrzeni kultury. I niczego nie szczędziła, aby ubogacić Polskę w całe duchowe dziedzictwo zarówno czasów starożytnych, jak i wieków średnich. Nawet swoje królewskie

berło oddała uniwersytetowi, sama zaś postugiwała się pozłacanym berłem drewnianym. Fakt ten, mając konkretne znaczenie, jest także wielkim symbolem. Za życia nie królewskie insygnia, ale siła ducha, głębia umysłu i wrażliwość serca dawały jej autorytet i posłuch. Po śmierci jej ofiara zaowocowała bogactwem mądrości i rozkwitem kultury zakorzenionej w Ewangelii. Za to szczególnie dzieło Jadwigi dziękujemy dziś, gdy z dumą wracamy do owych sześciuset lat dzielących nas od założenia Wydziału Teologicznego i odnowy uniwersytetu w Krakowie – lat, rzec można, nieprzerwanej świetności nauki polskiej.

A gdybyśmy zdotali nawiedzić średniowieczne szpitale w Bieczu, Sandomierzu, Sączu, na Stradomiu, dostrzeżlibyśmy dzieła miłosierdzia, których wiele podjęła polska władczyni. W nich chyba najwymowniej realizowała wezwanie Chrystusa do miłowania czynem i prawdą.

*Ergo, felix Cracovia,
Sacro dotata corpore,
Deum, qui fecit omnia,
Benedic omni tempore.*

„Raduj się dziś, Krakowie!” Raduj się, bo nadszedł wreszcie czas, że wszystkie pokolenia twoich mieszkańców mogą oddać hołd wdzięczności świętej Pani Wawelskiej. To właśnie głębi jej umysłu i serca zawdzięczasz, królewska stolico, że stałaś się znaczącym w Europie ośrodkiem myśli, kolebką kultury polskiej i pomostem pomiędzy chrześcijańskim Zachodem i Wschodem, wnosząc niezbywalny wkład w kształt europejskiego ducha. Na Uniwersytecie Jagiellońskim kształcili się i wykładali ci, którzy na cały świat rozstawili imię Polski i tego miasta, ze znanstwem włączając się w najważniejsze debaty swojej epoki. Dość wspomnieć wielkiego rektora krakowskiej Wszechnicy – Pawła Włodkowica, który już na początku XV wieku kładł podwaliny pod nowożytną teorię praw człowieka, czy Mikołaja Kopernika, którego odkrycia dały początek nowemu spojrzeniu na kształt stworzonego kosmosu.

A czy nie powinien Kraków, a wraz z nim Polska cała, dziękować za to dzieło Jadwigi, które przyniosło najwspanialszy owoc - owoc

życia świętych studentów i profesorów? Stają więc między nami dziś te wielkie postaci Bożych mężów, wszystkie pokolenia - od Jana z Kęt i Stanisława Kazimierczyka po błogosławionego Józefa Sebastiana Pelczara i sługę Bożego Józefa Bilczewskiego – aby włączyć się w nasz hymn uwielbienia Boga za to, że dzięki ofiarnemu dziełu królowej Jadwigi to miasto stało się kolebką świętych¹.

1. Proszę przeczytać podany tekst, a następnie podkreślić ołówkiem te określenia, które bezpośrednio odnoszą się do osoby św. Jadwigi królowej.

Następnie nauczyciel, za pomocą metody praktycznej, wspólnie z uczniami odtwarza portret królowej, na który składają się wybrane starannie przez uczniów określenia zawarte w tekście. Wszystko zapisywane jest na tablicy i w zeszytach.

Królowa Jadwiga

- „(...) wiedziała, iż wiara poszukuje zrozumienia, wiara potrzebuje kultury i kulturę tworzy, żyje w przestrzeni kultury”.
- „I niczego nie szczędziła, aby ubogacić Polskę w całe duchowe dziedzictwo zarówno czasów starożytnych, jak i wieków średnich”.
- „Za życia nie królewskie insygnia, ale siła ducha, głębia umysłu, wrażliwość serca dawały jej autorytet i posłuch”.
- „Nawet swoje królewskie berło oddała uniwersytetowi, sama zaś posługiwała się poślacianym berłem drewnianym”.

Po ukończeniu tej pracy nauczyciel prosi uczniów, aby na podstawie zgromadzonych określeń nazwali te wartości, które wyłaniają się z utworzonego wcześniej portretu królowej, który ma wyrazić charakter wewnętrzny, duchowy (metoda problemowa). Z odpowiedzi uczniów wynika, że św. Jadwiga swoje życie kształtowała na takich wartościach jak: głęboka wiara chrześcijańska, która prowadzi człowieka ku rozumieniu siebie i świata, z niej wynika potrzeba służenia narodowi i dawania mu niezbędnych do rozwoju środków, jak np. uczelnie; pokora i skromność, które były źródłami niezwykłej hojności królowej względem własnych poddanych; odwaga w pokonywaniu przeszkód i ograniczeń w dro-

1 https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/homilie/krakow_08071997.html (dostęp: 24.11.2017)

dze do celu; poświęcenie dla wielkiej sprawy, któremu towarzyszy rezygnacja z własnych pragnień i potrzeb; umiłowanie mądrości, która staje się źródłem prawdziwego dobra i fundamentem szeroko rozumianej kultury.

Powyższe treści zostają ujęte we wnioski i zapisane w zeszycie. Nauczyciel redaguje je wspólnie z uczniami, upewnia się przy tym, czy dobrze zrozumieli oni omawiane wartości, głównie poprzez uzyskiwanie informacji zwrotnych.

2. Kolejne zadanie skierowane do uczniów polega na tym, aby z podanego tekstu wypisać te określenia, które charakteryzują rolę Uniwersytetu Jagiellońskiego na przestrzeni polskich dziejów. Nauczyciel razem z nimi tworzy prosty schemat (tworzony jest na tablicy i zanotowany w zeszytach), tj. wokół pojęcia **Uniwersytet Jagielloński** zapisywane zostają wskazane przez uczestników lekcji określenia. Należą do nich:

- „znaczący w Europie ośrodek myśli”;
- „kolebka kultury polskiej”;
- „pomost między chrześcijańskim Zachodem i Wschodem”;
- uczelnia, na której kształcili się i wykładali ludzie rozsławiający na cały świat imię Polski, np. Paweł Włodkowic, znany myśliciel współtwórca nowożytnej teorii praw człowieka.

Mając na uwadze zebrane informacje, uczniowie biorą udział w dyskusji problemowej na temat roli krakowskiej uczelni w historii i kulturze Polski. Prowadzi ona do zrozumienia przez młodzież długiego i złożonego procesu formowania się ojczyznej historii i kultury, w którym znaczącą rolę odegrała krakowska uczelnia. Rozmowę dopełnia odniesienie się do wskazanych przez Jana Pawła II postaci uczonych i świętych związanych z Uniwersytetem Jagiellońskim oraz podkreślenie przez niego tego, jak przeszłość koresponduje z terażniejszością, na przykład poprzez przywołanie postaci bł. Józefa Pelczara i sługi Bożego Józefa Bilczewskiego (nauczyciel krótko wyjaśnia, kim były wspomniane osoby i czego dokonały). Ważnym punktem rozmowy staje się rozumienie słów: „pomost między chrześcijańskim Zachodem i Wschodem”, które odnoszą się do zapoczątkowanego przed wiekami dialogu cywilizacyjnego, tak ważnego dla zachowania pokoju w obecnych czasach.

W tym miejscu nauczyciel pokazuje na slajdzie zdjęcia Kaplicy Świętokrzyskiej w Katedrze na Wawelu i freski w Kaplicy Świętej Trójcy w Lublinie. Te dzieła sztuki symbolizują zbliżenie się kultur Wschodu i Zachodu zapoczątkowane przez dynastię Jagiellonów. Podobnie jak poprzednio treści zostają uporządkowane poprzez sformułowanie, a następnie zapisanie wniosków. Po tym elemencie lekcji zostaje podana praca domowa.

d) praca domowa adekwatna do postawionych celów, posiadająca charakter „challenging” w postaci dwóch zadań do wykonania z uwzględnieniem kryteriów jej oceny.

Polecenia do zrealizowania w ramach pracy domowej:

- 1) W dostępnych źródłach, do których należy dotrzeć samodzielnie (encyklopedie, leksykony, albumy lub autoryzowane źródła internetowe), wyszukaj informacji o tym, jak w sztuce sakralnej byli ukazywani święci. Zwróć przy tym uwagę na sposób ekspozycji przez artystów atrybutów świętości.
- 2) Na podstawie zdobytych informacji stwórz wspólny portret (plastyczny lub słowny) św. Jana Pawła II i św. królowej Jadwigi. Pamiętaj, aby podkreślić związek obojga z Uniwersytetem Jagiellońskim.

Nauczyciel podaje czas na realizację pracy domowej oraz informację, że praca plastyczna może być wykonana dowolną techniką i w dowolnym formacie, a praca pisemna musi zawierać minimum 250 słów. Udziela również wskazówek takich jak ta, że święci mogą być ukazani, gdy wspólnie trzymają miniaturę krakowskiej uczelni. Prosi również nauczycieli przedmiotów artystycznych, aby udzielili konsultacji tym uczniom, którzy zdecydują się na wykonanie pracy plastycznej.

Kryteria oceny pracy domowej (proponowane):

- 1) **Zgodność z tematem:** 5 pkt za pracę w całości zgodną z tematem, która w sposób pogłębiony ukazuje sylwetki obojga świętych i właściwie interpretuje ich związek z Uniwersytetem Jagiellońskim.
- 2) **Realizacja tematu:** 15 pkt – należy tu rozdzielić kryteria za pracę plastyczną i pracę pisemną. W kryteriach za pracę plastyczną uwzględniamy między innymi: stosowność użytych środków plastycznych i ich funkcjonalność w interpretacji tematu, umiejętność

wykorzystanie środków plastycznych w realizacji tematu oraz staranność wykonania pracy.

W kryteriach za pracę pisemną uwzględniamy: 10 pkt za pogłębioną interpretację tematu, jego szerokie ujęcie w kontekście analizy postawy bohaterów i ich przymiotów wewnętrznych. 3 pkt za poprawność językową (dopuszczalne cztery błędy różnego typu: składniowe, wyrazowe, frazeologiczne, leksykalne), 2 pkt za ortografię i interpunkcję (dopuszczalne nieliczne błędy nierażące, ocenienie dyslektyków zgodne z orzeczeniem).

Przewidywane problemy do rozwiązania (przynajmniej jeden)

Treści lekcji są dość trudne i obszernie, dlatego nauczyciel może nie zmieścić się w przewidzianym do ich realizacji czasie. Ma możliwość rozpisania ich na dwie jednostki lekcyjne i zaplanowania np. poszerzenia lekcji o bogatszą w treści kulturowe prezentację multimedialną, może też na drugiej godzinie oprzeć się na przygotowanej przez uczniów pracy domowej, poprzez np. stworzenie „galerii prac” plastycznych i ustną prezentację prac pisemnych.

Refleksja pedagogiczna nauczyciela nad realizowanym zadaniem dydaktyczno-wychowawczym

Realizacja tematu: Historia Polski oczami Jana Pawła II – Uniwersytet Jagielloński i królowa Jadwiga zapoznaje uczniów z treściami nauczania Jana Pawła II, ukazuje jego głębię i wprowadza młodzież w świat właściwie rozumianych wartości humanistycznych, które kształtują ludzi. Daje możliwość uwrażliwienia uczniów na piękno płynące z postaw ludzi szlachetnych i przekonuje ich do pracy nad własnym rozwojem moralnym. Omawiany temat jest również okazją do pogłębienia wiedzy na temat historii Polski, gdyż podstawa programowa przewiduje niewiele miejsca na jego realizację. W końcu sam nauczyciel w trakcie opracowywania zagadnienia nie tylko pogłębia swą wiedzę w danym zakresie, ale dokonuje również autorefleksji na temat metod i form pracy oraz własnej postawy moralnej. Postawa autorefleksji, która jest efektem odbytej lekcji, dotyczy tak samo uczniów jak i nauczyciela i towarzyszą jej następujące pytania: Co dokonuje się we

mnie, gdy analizuję wartości wyeksponowane przez Jana Pawła II w homilii z okazji kanonizacji bł. królowej Jadwigi? Czy mogę przełożyć je na własne życie? Czy poznane treści odbieram jako zadanie i impuls do pracy nad sobą? W jakim stopniu poznane treści wpływają na mój stosunek do innych? Czy przykład płynący z życia i działalności poznanych świętych mogę przełożyć na moją postawę służby wobec społeczeństwa?

4

**Komentarze Jana Pawła II
dotyczące złotego wieku
Rzeczypospolitej i jej
późniejszego kryzysu**

Komentarze Jana Pawła II dotyczące złotego wieku Rzeczypospolitej i jej późniejszego kryzysu

45
minut

Czas przewidziany
na realizację treści
dydaktyczno-
wychowawczych

21-30
osób

Liczba uczniów

Cel ogólny lekcji:

- pogłębienie znajomości nauczania św. Jana Pawła II;
- ukazanie roli wolności zarówno w życiu narodu, jak i w życiu osobistym;
- wzrost świadomości odpowiedzialności osoby za wspólnotę;
- kształcenie postawy patriotycznej.

Cele szczegółowe:

a) wiedza

- rozumienie uwarunkowania okresu określanego jako złoty wiek Rzeczypospolitej;
- rozumienie przyczyn i konsekwencji rozwoju gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej w Polsce;
- znajomość wybitnych postaci okresu XVI w.;
- znajomość wpływu przywilejów szlacheckich na późniejszą sytuację Rzeczypospolitej;
- wzrost znajomości nauczania św. Jana Pawła II odnoszącego się do historii Polski;
- świadomość roli wolności w życiu narodu.

b) umiejętności

- wskazanie wybitnych Polaków działających w okresie XVI w.;
- dostrzeganie wpływu między postępowaniem człowieka a jego wolnością;
- rozróżnianie między właściwie pojętą wolnością a zjawiskami, które w rzeczywistości stanowią ograniczenie wolności człowieka;
- wzrost umiejętności pracy w grupie (pod presją czasu) przy zadaniu wymagającym kreatywności.

Treści dydaktyczno-wychowawcze

Złoty wiek Rzeczypospolitej, przywileje, stan szlachecki, mieszczaństwo, chłopstwo, pojęcie wolności w życiu osobistym i wspólnotowym, odpowiedzialność człowieka za wspólnotę, formy zniewolenia człowieka, nauczanie św. Jana Pawła II.

Środki dydaktyczne z położeniem nacisku na refleksyjno-twórcze podejście nauczyciela i ucznia do realizowanego tematu. Krótkie uzasadnienie ich zastosowania w kontekście realizowanych celów i treści

Prezentacja multimedialna wykonana przez nauczyciela lub uczniów odnosząca się do złotego wieku Rzeczypospolitej. Jej przedstawienie pozwoli na zapoznanie się uczniów z podstawowymi informacjami historycznymi, do których będą odnosiły się słowa św. Jana Pawła II oraz z częścią późniejszej pracy.

Źródło drukowane w postaci kserokopii słów św. Jana Pawła II wygłoszonych do młodzieży zgromadzonej pod siedzibą arcybiskupa w Krakowie – przynajmniej jedno na dwie osoby. Źródło to w oczywisty sposób jest niezbędne do przeprowadzenia lekcji.

Etapy lekcji uwzględniające: szczegółowy opis treści, metod (z grupy: podających, problemowych, eksponujących, praktycznych), technik dydaktycznych, form pracy; przewidywany feedback ze strony uczniów i podanie czasu przewidzianego dla realizacji konkretnego etapu; indywidualizację nauczania, jako odpowiedź na specjalne potrzeby uczniów:

a) wprowadzenie w tematykę

Po czynnościach organizacyjnych nauczyciel posługując się metodą zdań niedokończonych, poleca uczniom zapisanie zdania „Wolność dla mnie to...”. Udzielenie odpowiedzi powinno być jak najbardziej spontaniczne i szczerze; kiedy uczniowie skończą, sprawdzenie pracy nie następuje od razu.

Nauczyciel przypomina uczniom najważniejsze informacje dotyczące złotego wieku Rzeczypospolitej. Okres ten przypadał na wiek XVI (od końca XV do początku XVII). Związany był ze wzmożonym rozwojem gospodarczym i kulturalnym. Rzeczpospolita była wtedy jednym z największych mocarstw na arenie międzynarodowej. Wykształciły się dwa typy folwarków: ekspansywne (nastawione na eksport zbóż) oraz autonomiczne. Następował intensywny rozwój kultury. W okresie tym działały wybitne osoby, m.in.: Mikołaj Kopernik, Piotr Skarga, Jan Kochanowski. Reformacja i kontreformacja sprzyjała rozwojowi kultury oraz nauki.

Kiedy w większości państw rozwijał się absolutyzm, Rzeczpospolita posiadała ustrój demokracji szlacheckiej, dający dużą władzę sejmikom ziemskim oraz przyznający wolność poszczególnym osobom należącym do stanu szlacheckiego. W okresie tym zmieniła się sytuacja stanu mieszczańskiego, przywileje piotrkowskie (1496 r.) pozbawiały mieszczan prawa nabywania i posiadania dóbr ziemskich poza miastem, co stało się przywilejem szlachty, natomiast w roku 1543 mieszczanie musieli sprzedać ziemię. Jedynie mieszkańcy niektórych miast posiadali prawo posiadania majątków ziemskich: Krakowa, Wilna, Lwowa, Kamieńca Podolskiego oraz Lublina. W okresie złotego wieku zmieniała się sytuacja chłopstwa, system renty oparty był nie na daninach, lecz na pańszczyźnie, tzn. na darmowej pracy na rzecz właściciela ziemskiego. Podnoszenie wydajności pracy folwarków odbywało się głównie przez zwiększanie wymiaru pracy chłopom, co owocowało spadkiem jakości ich życia. Działo się to, gdyż wcześniej obowiązujące czynsze chłopskie miały stałą wartość, a inflacja obniżyła jej realną wartość, jednocześnie w Europie zachodniej wzrastało zapotrzebowanie na produkty rolne. Opłacalność produkcji rolnej w okresie złotego wieku była znaczna, co sprawiło, że wykształciła się bogata grupa chłopów – byli to głównie sołtysi

15 minut
łącznie
z czynnościami
organizacyjnymi

oraz chłopi dysponujący dużą ilością ziemi. Chłopi małorolni i bezrolni mieli znacznie cięższą sytuację i dorabiali pracą najemną oraz różnym rzemiosłem wiejskim. System folwarczny zapewnił szybki rozwój gospodarczy kraju oraz znaczny wzrost zaludnienia, załamanie się nastąpiło dopiero w połowie XVII w., kiedy chłopi byli nadmiernie obciążeni pracą pańszczyźnianą.

Na skutek rozwoju przywilejów decydującą rolę w państwie odgrywała szlachta (10% ludności), stan ten posiadał decydujący wpływ na kształtowanie polityki oraz pełnił główną rolę w życiu gospodarczym, społecznym i politycznym. Liczne przywileje zapewniały szlachcie ogromne prawa, co potocznie było określane złotą wolnością (nazwa spopularyzowana na zakończenie złotego wieku).

Zależnie od poziomu klasy i jej znajomości historii można tę część lekcji przeprowadzić w sposób bardziej podający (wykład informacyjny) lub poprzez rozmowę kierowaną. Dobrze, aby metoda ta została wsparta prezentacją multimedialną, która pomoże skupić uwagę uczniów. Istnieje również taka możliwość, aby uczniowie sami ją przeprowadzili. Jeśli nauczyciel wybierze tę opcję, wówczas z odpowiednim wyprzedzeniem musi zadać uczniom (2-4 osoby) przygotowanie krótkiego (maksymalnie 10 minut) referatu o złotym wieku.

b) prezentacja tematu

Uczniowie odczytują wyniki pracy z początku lekcji.

Uczniowie odczytują głośno tekst św. Jana Pawła II (nauczyciel powinien rozdać przynajmniej po jednej kopii na ławkę, aby ułatwić pracę ze źródłem drukowanym; aby skupić uwagę uczniów, tekst powinny odczytywać różne osoby, a nie tylko jedna). Następuje dyskusja uczniów nad pojęciem wolności i nad tym, jak wolność realizowała się w przywilejach szlacheckich, dyskusja powinna być kierowana przez nauczyciela. Mogą pojawić się różne odpowiedzi, które zależnie od rozmowy i charakteru klasy mogą dotyczyć bardziej życia narodowego lub osobistego. Wystąpić mogą również odpowiedzi świadczące o pojmowaniu wolności w sposób absolutny, jako braku jakichkolwiek norm i reguł itp. W przypadku klas mniej dyskutujących można polecić uczniom zapisanie odpowiedzi w zeszycie, a następnie wybrane lub chętne osoby poprosić o odczytanie pracy.

10-15 minut
zależnie od
poziomu
zaangażowania
klasy

Nauczyciel prosi uczniów, żeby po trwającej maksymalnie dwie minuty rozmowie z osobą siedzącą obok zapisali odpowiedź na pytanie: „Co znaczy, że złota wolność okazała się wolnością „zmuarszałą”. Wybrane osoby prezentują swoje odpowiedzi. Na zakończenie należy ukazać uczniom, że nadmierne przywileje mocno zdestabilizowały sytuację Rzeczypospolitej, realizowały się również kosztem zmniejszania wolności mieszczaństwa i chłopstwa. Nauczyciel powinien pokazać uczniom, że również wolność w życiu osobistym, jeśli jest pojmowana w błędny sposób, może prowadzić do jej utraty, np. jeśli człowiek rozumie wolność jako brak zakazów może zacząć brać narkotyki i w ten sposób utracić wolność. Podobnie w dłuższej perspektywie złota wolność jednego stanu doprowadziła do utraty niepodległości przez całe państwo. Należy również wskazać, że wolność w naturalny sposób posiada swoje granice (wolność drugiego człowieka i prawdę). Jeśli klasa, w której realizowany jest temat, wykazuje większe zainteresowanie dyskusjami, można chwilę z nią na ten temat porozmawiać.

c) praktyczna realizacja tematu finalnie ukierunkowana na twórczo-refleksyjną aktywność ucznia

15 minut,
z zadaniem
pracy domowej

Uczniowie dzieleni są na trzy grupy. Każda z grup otrzymuje zadanie – muszą przygotować pantomimę do dwóch haseł: „wolność” i „zmuarszała wolność/samowola”. W odgrywanej scenie muszą brać udział wszyscy członkowie danej grupy, a przedstawienie nie może być krótsze niż 30 sekund na hasło. Uczniowie mają około 5 minut na przygotowanie przedstawień, następnie każda z grup występuje naprzemiennie, najpierw uczniowie przedstawiają jedno hasło i gdy wszystkie grupy skończą przechodzi się dopiero do kolejnego. Po zakończeniu przedstawienia uczniowie mogą słownie powiedzieć, czym się kierowali i co chcieli przekazać.

Zadanie to nie powinno zająć więcej niż 15 minut, należy pamiętać o odpowiednim gospodarowaniu czasem, aby zadać jeszcze młodzieży pracę domową.

d) praca domowa adekwatna do postawionych celów, posiadająca charakter „challenging” w postaci dwóch zadań do wykonania z uwzględnieniem kryteriów jej oceny.

1. „Myśmy kiedyś w przeszłości, my Polacy, nasi praojcowie, zawiniłi, zawiniłi wobec wolności. Nazywaliśmy to „złotą wolnością”,

- a okazała się zmurszałą!” – napisz esej, w którym wyjaśnisz jak rozumiesz słowa św. Jana Pawła II dotyczące tego, że Polacy zawinili wobec wolności? W pracy odwołaj się do wiadomości z historii.
2. „(...) poznacie prawdę, a prawda was wyzwoli” (J 8,32), napisz rozprawkę, w której uzasadnisz, że prawda wyzwala. Odwołaj się do wybranych tekstów kultury.

Przy ocenianiu prac należy wziąć pod uwagę: kompozycję pracy, zgodność prezentowanych treści z tematem, odwoływanie się do adekwatnych wiadomości historycznych, odwołanie się do właściwych tekstów kultury, umiejętność uzasadnienia własnych sądów, klarowność wyводу, poprawność stylistyczną i językową styl wypowiedzi.

Przewidywane problemy do rozwiązania (przynajmniej jeden)

Biorąc pod uwagę charakter kultury młodzieżowej, dużym problemem może być ukazanie uczniom faktu, że wolność ma ograniczenia. Należy to robić z wyczuciem, pozwolić im mówić, ale jednoznacznie wskazywać, że wolność nie ma charakteru absolutnego. Bardzo pomocne może tu być ukazanie tego w szerokim kontekście historii Polski. Szczególnie może być to widoczne u młodzieży, która nie uczęszcza na lekcje religii. Konieczne jest odwoływanie się do doświadczenia życiowego uczniów (w szkołach istnieje szeroko zakrojona profilaktyka uzależnień), które pozwoli im zrozumieć, że wolność nie jest tylko darem, ale i zadaniem człowieka. Kolejnym problemem może być brak odpowiedniej wiedzy historycznej uczniów. Dlatego konieczne jest odpowiednio przygotowana prezentacja, która pozwoli uczniom dowiedzieć się podstawowych informacji. W głównym zadaniu, którym jest odegranie pantomimy, konieczne jest zaangażowanie się całej grupy. Jeśli nauczyciel o to nie zadba, w większości przypadków wyłoni się grupka uczniów, która będzie aktywna oraz grupka negatywnie nastawionych „obserwatorów”. Zachętą do większego zaangażowania może być np. dodatkowa ocena z pracy na lekcji lub pochwała. Ważna jest dyscyplina, dzięki niej członkowie grup nie będą sobie nawzajem przeszkadzać.

Refleksja pedagogiczna nauczyciela nad realizowanym zadaniem dydaktyczno-wychowawczym

Szczególnym wyzwaniem pedagogicznym może okazać się korelowanie treści z różnych przedmiotów oraz odnoszenie tych prawd do codziennego życia uczniów. Zależnie od przedmiotu, na którym będzie realizowana lekcja można uwypuklić różne aspekty. Na lekcjach religii należy poszerzyć treści o zagadnienie wolności, którą przyniósł ludzkości Pan Jezus. Na lekcjach wiedzy o społeczeństwie można jeszcze szerzej omówić aspekt odpowiedzialności poszczególnych osób za społeczeństwo, zaś na lekcjach języka polskiego można pokrótce ukazać, jak zagadnienie wolności reprezentowane jest w tekstach literackich. W każdym wypadku należy odnosić treści omawiane na lekcji do współczesności oraz życia uczniów.

Na zakończenie lekcji należy podsumować wszystkie treści w sposób przystępny dla młodzieży.

5

**Wiara i oddanie -
św. Jan Paweł II wobec
polskich powstań
narodowych**

Wiara i oddanie - św. Jan Paweł II wobec polskich powstań narodowych

45
minut

Czas przewidziany
na realizację treści
dydaktyczno-
wychowawczych

15-30
osób

Liczba uczniów

Cel ogólny lekcji:

pogłębienie znajomości istoty powstań narodowych oraz aspekt patriotyczny w wybranych tekstach nauczania św. Jana Pawła II

Cele szczegółowe:

a) wiedza

- uczeń opowiada czym były powstania narodowe i kiedy miały one miejsce;
- uczeń charakteryzuje przejawy patriotyzmu na przykładzie wybitnych jednostek danego okresu;

b) umiejętności

- po lekcji uczeń prawidłowo wskazuje fragmenty tekstów nauczania św. Jana Pawła II odnoszące się do powstań narodowych;
- uczeń określa relację pomiędzy wiarą i miłością do Ojczyzny w poznanych tekstach papieskich.

Treści dydaktyczno-wychowawcze:

- podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej;
- rozwijanie w uczniu świadomości historycznej;
- kształtowanie postaw moralnych w duchu religii katolickiej;
- poszerzenie kontekstu historycznego powstań narodowych o aspekt duchowy;
- ukształtowanie świadomej relacji pojęć: Bóg, Honor, Ojczyzna

Środki dydaktyczne z położeniem nacisku na refleksyjno-twórcze podejście nauczyciela i ucznia do realizowanego tematu. Krótkie uzasadnienie ich zastosowania w kontekście realizowanych celów i treści

Homilia w czasie Mszy świętej beatyfikacyjnej o. Rafała Kalinowskiego i brata Alberta – Adama Chmielowskiego, Kraków – Błonie, 22.06.1983 r.

Postawa ojca Rafała i brata Alberta powinna w uczniach budzić podziw. Oddanie życia za Ojczyznę w myśl ofiarowania życia za swych braci tak jak Chrystus, ukazuje piękno wiary i poświęcenia aż do śmierci.

Audiencja generalna – Rzym, 01.08.1984 r.

Ukazanie powstania warszawskiego w świetle prawdy historycznej. Heroizm walczącej Warszawy przejawia wyraźne znamię chrześcijańskie. Przykładem są krzyże i świece, które trwają jako znak wiary w żywot wieczny i świętych obcowanie.

IV pielgrzymka Jana Pawła II do Polski. Homilia w czasie Mszy świętej beatyfikacyjnej o. Rafała Chylińskiego.

Generał Sowiński, weteran walk o Polskę, postać zapomniana, przybliży nam Chrystusowe wezwanie: „Nie ma większej miłości od tej, gdy ktoś życie swoje oddaje” (J 15,13). Jego śmierć za Ojczyznę uwydatnia męczeńskie sanktuarium narodu polskiego.

Etapy lekcji uwzględniające: szczegółowy opis treści, metod z grupy: podających, problemowych, eksponujących, praktycznych), technik dydaktycznych, form pracy, przewidywany feedback ze strony uczniów i podanie czasu przewidzianego dla realizacji konkretnego etapu; indywidualizację nauczania, jako odpowiedź na specjalne potrzeby uczniów:

a) wprowadzenie w tematykę

Jedną z podstawowych cnót teologalnych jest miłość. Miłość może być rozumiana w aspekcie miłości małżeńskiej, rodzicielskiej, a także miłości do Ojczyzny zwanej patriotyzmem. Metoda: mapa myśli. Młodzież tworzy mapę myśli ze słowem patriotyzm.

Przewidywane odpowiedzi:

Miłość, walka, oddanie, krew, poświęcenie, męczeństwo, wojna, symbole narodowe, nacjonalizm, odpowiedzialność, bohaterstwo (...)

10 minut

b) prezentacja tematu

Na podstawie tekstów z nauczania św. Jana Pawła II (Homilia w czasie Mszy świętej beatyfikacyjnej o. Rafała Kalinowskiego i Brata Alberta, Adama Chmielowskiego- Kraków – Błonie, 22.06.1983 r.; Audjencja Generalna - Rzym, 01.08.1984 r.; IV Pielgrzymka Jana Pawła II do Polski – Homilia w czasie Mszy świętej beatyfikacyjnej o. Rafała Chylińskiego) przybliżone zostanie piękno wiary i poświęcenia aż do śmierci.

2 minuty

c) praktyczna realizacja temat finalnie ukierunkowana na twórczo-refleksyjną aktywność ucznia

Metoda pracy: praca w grupach

Podział klasy na trzy grupy. Każda z grup otrzymuje jeden fragment tekstu św. Jana Pawła II przeznaczonego na tę lekcję. Każda z grup zostaje podzielona na dwie podgrupy i wybiera swojego lidera, który przedstawi wnioski.

Grupa I

Tekst: fragment homilii w czasie Mszy świętej beatyfikacyjnej o. Rafała Kalinowskiego Brata Alberta, Adama Chmielowskiego – Kraków – Błonie, 22.06.1983 r.

Podgrupa A – przybliżenie sylwetek o. Rafała Kalinowskiego i brata Alberta na podstawie fragmentu,

Podgrupa B – kontekst historyczno– religijny powstania styczniowego w ujęciu św. Jana Pawła II na podstawie fragmentu.

Grupa II

Tekst: fragment z audjencji generalnej – Rzym 01.08.1984 r.

Podgrupa A – czy powstanie warszawskie było potrzebne? – odpowiedź na podstawie fragmentu,

Podgrupa B – kontekst historyczno– religijny powstania warszawskiego w ujęciu św. Jana Pawła II na podstawie fragmentu.

15 minut

Grupa III – Tekst: fragment z IV pielgrzymki Jana Pawła II do Polski. Homilia w czasie Mszy świętej beatyfikacyjnej o. Rafała Chylińskiego.

Podgrupa A – przybliżenie sylwetki generała Sowińskiego w kontekście jego zwycięskiej śmierci na podstawie fragmentu.

Podgrupa B – czy męczennik ginący za Ojczyznę jest świadkiem miłości? – odpowiedź na podstawie fragmentu

Przewidywany feedback:

Grupa I

Podgrupa A – przybliżenie sylwetek o. Rafała Kalinowskiego i brata Alberta na podstawie fragmentu:

o. Rafał Kalinowski: oddał życie surowej rzeczywistości klasztoru karmelitańskiego, uczestnik powstania styczniowego, osiągnął świętość, w czasie wybuchu powstania miał 28 lat, posiadał stopień oficerski armii carskiej, patriota, zesłany na Sybir, odznaczył się heroizmem życia, nauczyciel Augusta Czartoryskiego, odnalazł w Jezusie pełnię poznania, miłości i służb, świadczy o tej przedziwnej ewangelicznej tajemnicy „kenozy”: wyzucia się, wyniszczenia, które otwiera bramy do pełni miłości, zmarł w klasztorze karmelitańskim.

br. Albert – Adam Chmielowski: założyciel zakonu albertyńskiego, pochodzącego z rodziny franciszkańskiej, w czasie powstania miał 17 lat, student Instytutu Rolniczo-Leśnego w Puławach, patriota, podczas powstania okaleczony, odznaczył się heroizmem życia, przed powstaniem studiował malarstwo, artysta, to Pan Jezus ukazał mu pełnię miłości w swoistego rodzaju ogołoceniu swego ja, zmarł w swym krakowskim „przytulisku”.

Podgrupa B – kontekst historyczno– religijny powstania styczniowego w ujęciu św. Jana Pawła II na podstawie fragmentu.

Powstanie styczniowe w koncepcji papieża Jana Pawła II zostało przedstawione jako realizacja powołania do świętości. Ta swoistego rodzaju droga przekształciła się w heroizm o. Rafała Kalinowskiego i br. Alberta. Kiedy Polska była pod zaborami, posiadała odważnych ludzi, którzy byli gotów oddać swoje życie w imię „rozebranej” Ojczyzny. Samo powstanie, choć nieudane, było wyraźnym sprzeciwem ówczesnej ludności wobec tyranii zaborców. Bo-

haterowie homilii papieża brali udział w powstaniu styczniowym brali czynny udział. Historia pokazuje, że za sam udział akcjach powstańczych skazywano ludzi na śmierć. Papież wspomina postać Kalinowskiego, mówiąc, że został zesłany na Sybir. Następnie tę karę zmieniono na karę śmierci. Choć powstanie styczniowe było z góry skazane na klęskę, to jednak miłość do Ojczyzny popychała ludzi do walki.

Grupa II

– tekst: fragment z audiencji generalnej – Rzym 01.08.1984 .

Podgrupa A – czy powstanie warszawskie było potrzebne? – odpowiedź na podstawie fragmentu:

Odpowiedź jest niejednoznaczna. Nie można jej tłumaczyć ani militarnie, ani politycznie. Miało ono kluczowe znaczenie dla Europy drugiej połowy XX stulecia. Jako szczytowy akt walki, którą prowadzili Polacy o swoje niepodległe państwo, stało się ono w pewnej mierze początkiem procesu kształtowania się niepodległych państw na terenie Europy Środkowowschodnie.

Podgrupa B – kontekst historyczno – religijny powstania warszawskiego w ujęciu św. Jana Pawła II na podstawie fragmentu:

Było ono wydarzeniem wielkim zarówno w swym heroizmie, jak i tragizmie. Był czas bohaterских zrywów Narodu, który nigdy nie pogodził się z utratą swej niepodległości: od powstania kościuszkowskiego, którego 200. rocznicę obchodziliśmy niedawno, poprzez powstanie listopadowe, później styczniowe, poprzez patriotyczny czyn zbrojny w czasie pierwszej wojny światowej, aż po rok 1939. Powstanie warszawskie było jak gdyby kulminacyjnym aktem tej pięcioletniej walki, tego powstania całego Narodu, który w ten sposób wobec świata wyraził swój protest przeciwko pozbawieniu go niepodległości i dawał dowody, że gotów jest do największych poświęceń dla jej odzyskania i utrwalenia.

Grupa III – tekst: fragment z IV pielgrzymki Jana Pawła II do Polski – Homilia w czasie Mszy świętej beatyfikacyjnej o. Rafała Chylińskiego.

Podgrupa A – przybliżenie sylwetki generała Sowińskiego w kontekście jego zwycięskiej śmierci na podstawie fragmentu:

Gen. Sowiński: życie związane z okresem saskim, poświęcił się pomocy innym, kiedy w Krakowie w 1736 r. wybuchła epidemia; pochodził ze szlachty, zmarł przed pierwszym rozbiorem Polski, zamordowany przez magnatów przez Rosjan na terenie Woli.

Podgrupa B – czy męczennik ginący za Ojczyznę jest świadkiem miłości? – odpowiedź na podstawie fragmentu:

Tak. Jako uzasadnienie można podać następujące argumenty: „Nie ma większej miłości od tej, gdy ktoś życie swoje oddaj” (J 15,13). Przykazanie miłości ma w Ewangelii także swój wymiar społeczny. Miłość, która jest gotowa nawet oddać życie, nie ginie.

10 minut
prezentacja
wniosków

Po opracowaniu tematów w grupach następuje prezentacja wniosków przez liderów grup. Czas realizacji ok. 10 minut. Potem nauczyciel podsumowuje wnioski uczniów.

5 minut

d) praca domowa adekwatna do postawionych celów, posiadająca charakter „challenging” w postaci dwóch zadań do wykonania z uwzględnieniem kryteriów jej oceny.

Zadanie 1

- Znajdź przykład osoby, której dewizą życiową była wiara i oddanie w nauczaniu św. Jana Pawła II, uzasadnij wybór. (Przykładowe odpowiedzi: św. Edyta Stein, bł. ks. Jerzy Popiełuszko). Powyżej 4 postaci – ocena bardzo dobra, 3-4 – ocena dobra, 2-3 – ocena dostateczna, 1 osoba – ocena dopuszczająca. Niespełnienie kryteriów – ocena niedostateczna.

Zadanie 2

- „Patriotyzm św. Jana Pawła” – praca artystyczna (na przykład: rzeźba, obraz, wiersz, piosenka, fotografia, etc.) Kryterium oceny według stopnia zaangażowania ucznia.
Czas realizacji ok. 5 minut.

Przewidywane problemy do rozwiązania (przynajmniej jeden)

- pomoc we wskazaniu korelacji lekcji religii z lekcją historii,
- odpowiednie rozumienie świadectwa miłości.

Refleksja pedagogiczna nauczyciela nad realizowanym zadaniem dydaktyczno–wychowawczym

Podjęmowane podczas lekcji zagadnienia wprowadziły wśród uczniów poczucie zadumy i pogłębionej refleksji nad miłością do Ojczyzny. Św. Jan Paweł II udowadnia, że na przestrzeni dziejów dla człowieka liczą się wiara i oddanie. Treści historyczne na temat powstania połączone z przejawami patriotyzmu dają nam nadzieję na lepsze jutro. Pewnym jest, że relacja pomiędzy wiarą i Ojczyzną staje się drogowskazem dla młodzieży, która wkracza w dorosłe życie. Św. Jan Paweł II daje nam lekcję patriotyzmu, lekcję miłości i lekcję oddania.

3 minuty

6

**Westerplatte w realizacji
indywidualnego i wspólnotowego
powołania człowieka w świetle
homilii Jana Pawła II
pt. *Każdy ma swoje Westerplatte***

Westerplatte w realizacji indywidualnego i wspólnotowego powołania człowieka w świetle homilii Jana Pawła II pt. *Każdy ma swoje Westerplatte*

2×45
minut

Czas przewidziany na realizację treści dydaktyczno-wychowawczych

25-30
osób

Liczba uczniów

Cel ogólny lekcji:

kształtowanie dojrzałej postawy odpowiedzialności za realizację własnego powołania w wymiarze społeczno-wspólnotowym

Cele szczegółowe:

a) poznawcze

- pogłębienie wiedzy na temat podstawowych wartości: godności, prawdy, wierności, nadziei, miłości społecznej, odpowiedzialności, braterstwa, solidarności i męstwa;
- określenie pojęć: podmiotowość, sumienie, wspólnota, relatywizm;
- przywołanie ze zrozumieniem pojęcia Westerplatte w kategoriach: historycznej i metaforycznej;
- zapoznanie się z perykopą *O bogatym młodzieńcu* (Mt 19, 16-22) wybranymi fragmentami homilii pt. *Każdy ma swoje Westerplatte*, ukierunkowanymi na powyżej określone wartości i pojęcia;
- zapoznanie się, bądź ponowne przywołanie treści wiersza Ildefonsa Gałczyńskiego pt. *Pieśń o żołnierzach z Westerplatte*; fragmentami filmu pt. *Westerplatte* Stanisława Różewicza z roku 1967;

- określenie istoty powołania człowieka jako członka wspólnoty, do której należy, w której działa, którą współtworzy, za którą jest odpowiedzialny;

b) praktyczne

- rozwijanie umiejętności analityczno-syntetycznych i interpretacyjnych w zakresie poznanych, przywołanych ze zrozumieniem pojęć w kontekście perykopy *O bogatym młodzieńcu*, przytoczonych fragmentów homilii pt. *Każdy ma swoje Westerplatte*, wiersza Ildefonsa Gałczyńskiego pt. *Pieśń o żołnierzach z Westerplatte*, fragmentów filmu pt. *Westerplatte* Stanisława Różewicza;
- posługiwanie się metaforą „Westerplatte” w kreowaniu modelu budowania wspólnoty narodowej umożliwiającej realizację własnego powołania;
- doskonalenie umiejętności ekspresji twórczej na poziomie indywidualnym i grupowym;

c) społeczno-kulturowe

- pogłębienie świadomości znaczenia wartości określonych w celach szczegółowych, w życiu indywidualnym i społecznym;
- rozumienie, czym jest powołanie człowieka w świetle budowania wspólnoty odpowiedzialnej za swoje działania;
- kształtowanie „zdrowej” postawy krytycznej wobec wydarzeń społeczno-historyczno-kulturowych

Treści dydaktyczno-wychowawcze

- Wartości: godność, prawda, wierność, nadzieja, miłość społeczna, odpowiedzialność, braterstwo, solidarność i męstwo w świetle pojęć: podmiotowość, sumienie, wspólnota, relatywizm.
- Westerplatte w krytyczno-historycznym i metaforycznym podejściu młodego człowieka wobec zagrożenia, jakie niesie relatywizm.
- Westerplatte przestrzenią urzeczywistniania wspomnianych powyżej wartości w świetle wiersza K. I. Gałczyńskiego *Pieśń o żołnierzach z Westerplatte*, fragmentów filmu pt. *Westerplatte* S. Różewicza, homilii pt. *Każdy ma swoje Westerplatte* Jana Pawła II oraz perykopy *O bogatym młodzieńcu*.
- Stworzenie modelu wspólnoty osób realizujących swoje powołanie w służeniu Ojczyźnie.

Środki dydaktyczne z położeniem nacisku na refleksyjno-twórcze podejście nauczyciela i ucznia do realizowanego tematu. Krótkie uzasadnienie ich zastosowania w kontekście realizowanych celów i treści.

Realizowane cele i treści odnoszące się do tematu lekcji wymagają od nauczyciela pogłębienia wiedzy rozumianej w kategoriach wartości autotelicznych, a zatem wiedzy, która powinna sprzyjać kształtowaniu refleksyjno-twórczej postawy młodego człowieka, zdolnego do krytycznej i konstruktywnej analizy rzeczywistości wewnętrznej i zewnętrznej. Oznacza to, że dobór odpowiednich środków dydaktycznych ma temu służyć. Proponowanymi środkami, jakie mogą być wykorzystane podczas lekcji są:

- prezentacja multimedialna zawierająca syntetycznie prezentowane wartości i pojęcia; mapa pojęć;
- film pt. *Westerplatte* w reżyserii Stanisława Różewicza do zastosowania fragmentarycznego. Realizacja tego filmu służy budowaniu etosu wspólnoty broniącej Westerplatte zgodnie z myślą Jana Pawła II, co też nie przeszkadza krytycznemu odniesieniu się do tego wydarzenia. Punktem ciężkości jest tu wartość wspólnotowego, braterskiego działania polskich żołnierzy gotowych do złożenia ofiary ze swego życia w poczuciu godności i odpowiedzialności;
- odpowiednio przygotowane, wybrane fragmenty homilii pt. *Każdy ma swoje Westerplatte* w postaci dłuższych lub krótszych cytatów oraz fragmentów służących odtworzeniu audio;
- tekst perykopy pt. *O bogatym młodzieńcu* w wersji audio;
- wydrukowany tekst homilii pt. *Każdy ma swoje Westerplatte*; audiowizualna prezentacja tekstu homilii;
- wydrukowany tekst wiersza Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego pt. *Pieśń o żołnierzach z Westerplatte*;
- materiały pomocnicze: papier itp.

Etapy lekcji uwzględniające: szczegółowy opis treści, metod (z grupy: podających, problemowych, eksponujących, praktycznych), technik dydaktycznych, form pracy; przewidywany feedback ze strony uczniów i podanie czasu przewidzianego dla realizacji konkretnego etapu; indywidualizację nauczania – jako odpowiedź na specjalne potrzeby uczniów:

12–15
minut

a) wprowadzenie w tematykę

Nauczyciel:

- przedstawia w sposób informacyjny temat lekcji i jej cel ogólny;
- posługując się **metodą problemową**, buduje wraz z uczniami **mapę skojarzeniową** dotyczącą pojęcia „Westerplatte”, a za pomocą **burzy mózgów** stwarza kategorię etosu bohaterskiej wspólnoty walczących na Westerplatte, posługując się wartościami zgłaszanymi przez uczniów. Wspomniane techniki mogą być wzbogacone krótkim komentarzem. Uczniowie pracują w grupach (mapa skojarzeniowa), a także zgłaszają pomysły w sposób indywidualny. Wspólnie z nauczycielem, jako podsumowanie, podejmują próbę określenia modelowego etosu wspólnoty;

25–30
minut

b) prezentacja tematu

Nauczyciel:

- odwołując się do wprowadzenia do lekcji, nakreśla jej przebieg zgodnie z przyjętymi treściami;
- odnosząc się do treści poruszanych we wprowadzeniu, w prezentacji multimedialnej przedstawia krótkie ujęcia wartości: godność, prawda, wierność, nadzieja, miłość społeczna, odpowiedzialność, braterstwo, solidarność i męstwo, kładąc nacisk na rozumienie ich w myśli Karola Wojtyły – Jana Pawła II. W celu uniknięcia błędów nadinterpretacyjnych posługuje się tutaj metodą podającą;
- stosuje technikę **pytanie – odpowiedź** (metoda problemowa) w zakresie rozumienia pojęć: podmiotowość, sumienie, wspólnota, relatywizm;
- prezentuje pojęcia: podmiotowość, sumienie, wspólnota, relatywizm za pomocą **techniki multimedialnej** i jednocześnie **objaśnia** ich znaczenie (metoda podająca);
- dokonuje krótkiej rewizji pojęć **techniką quizu (metoda problemowa)**, co wymaga aktywnego feedbacku ze strony uczniów;
- dzieli uczniów na większe grupy, rozdając im kartki służące zbudowaniu modelu etosu wspólnoty (w oparciu o wartości prezentowane powyżej) **techniką mind-mapping** (metoda problemowa);
- bardzo krótko (**z elementami rozmowy z uczniami**) przedstawia położenie i historię Westerplatte, odnosząc się krytycznie, ale w sposób zobiektywizowany do komentarzy historyków dotyczących tzw. mitów bohaterskiej obrony Westerplatte, wydobywając jednakże faktyczne aspekty, bądź co bądź, bohaterskiej obrony. Stosuje metodę podającą i problemową;

- prosi uczniów o wyciągnięcie konstruktywnych wniosków z przedstawionego i analizowanego materiału, zapisując na tablicy dwa lub trzy najbardziej adekwatne pod kątem odpowiedzialności indywidualnej i zbiorowej;

c) praktyczna realizacja tematu finalnie ukierunkowana na twórczo-refleksyjną aktywność ucznia

Nauczyciel:

- odnosząc się bardzo krótko (jednym zdaniem) do prezentowanych treści, prosi, by uczniowie w parach dokonali opisu bohatera i bohaterskiej wspólnoty (pod kątem etosu wspólnoty) walczącej o wolność Polski na podstawie obejrzanych fragmentów filmu pt. *Westerplatte* S. Różewicza, bazując na poznanych pojęciach, a następnie podzielili się nimi z inną parą czy też parami uczniów. Wykonanie zadania przez uczniów wymaga ram czasowych wyraźnie określonych. Miało temu pomóc nakreślenie wyraźnej instrukcji ze strony nauczyciela. Nauczyciel stosuje tu metodę eksponującą (**film**) oraz metodę praktyczną (**ćwiczenie**);
- monitoruje pracę uczniów;
- zwracając uwagę uczniów na stworzony przez nich opis, informuje ich, że usłyszą fragment Ewangelii *O bogatym młodzieńcu* w celu określenia metaforyczno-symbolicznego wymiaru *Westerplatte*. Uczniowie wykonują zadanie indywidualnie. Nauczyciel stosuje metodę eksponującą;
- uczniowie słuchają perykopy i zapisują komentarze, po czym dzielą się swoimi refleksjami na forum klasy w sposób bardzo ogólny, ten fragment Ewangelii jest punktem wyjścia do omawianych zagadnień zawartych w homilii;
- dzieli uczniów na 5-6 grup. Każda grupa otrzymuje fragment tekstu homilii pt. *Każdy ma swoje Westerplatte*. Zadaniem grupy jest graficzne stworzenie portretu dojrzałego Polaka w kontekście perykopy o młodzieńcu, który jest jednym z podmiotów homilii. Portret ten zawiera wartości w ich odniesieniu do podmiotowości i wspólnoty. Zakończeniem zadania jest krótka prezentacja portretów przez liderów grupy. Metodą pracy jest tu metoda eksponująca z elementami metody projektu;
- dzieli uczniów na grupy (5-6) i prosi ich o zapoznanie się z treścią homilii pt. *Każdy ma swoje Westerplatte* w postaci audio lub audiowizualnej w celu graficznego zbudowania etosu wspólnoty narodowej oczami Jana Pawła II z wylonieniem omówionych wartości i logicz-

35–40
minut

nym ustnym uzasadnieniem koncepcji portretowej. Liderzy grup prezentują portret etosu wspólnoty, odnosząc się do wymiaru metaforycznego i duchowego Westerplatte. Jest tu wykorzystana metoda eksponująca z elementami metody praktycznej;

- prosi uczniów o wyłonienie zależności zachodzących w zbudowanym portrecie bohatera i etosu wspólnoty poprzez nałożenie ich na siebie, ich analizę i korelację pod kątem swego powołania życiowego odczytywanego w danym momencie a sensem życia wspólnotowego z podkreśleniem wartości jedności oraz trudności zagrażających realizacji powołania jednostkowego i wspólnotowego. Uczniowie zapisują te korelacje w sposób punktowy, korzystając z metody problemowej;
- prosi uczniów o anonimowe zapisanie refleksji pt. *Moje Westerplatte* w zakresie 100-120 wyrazów, po czym zbiera wypowiedzi – ich analiza będzie przeprowadzona na następnej lekcji;

5 minut

d) praca domowa adekwatna do postawionych celów, posiadająca charakter „challenging” w postaci dwóch zadań do wykonania z uwzględnieniem kryteriów jej oceny

- pierwszym zadaniem jest napisanie techniką autoetnograficzną eseju pt. *Spotkanie młodzieńca z Ewangelią z wybranym bohaterem walczącym o wolność na Westerplatte z punktu widzenia młodzieńca* (minimum 200 wyrazów);
- drugim zadaniem jest grupowe przygotowanie kart z opisem wyznaczonych pięciu pojęć w opracowaniu graficznym według własnej koncepcji autorów. Karty te zostaną wykorzystane jako pomoce dydaktyczne;
- trzecim zadaniem jest napisanie refleksji nad wierszem pt. *Westerplatte* Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego.

Zadana praca domowa może stanowić punkt wyjścia do dyskusji na następnych lekcjach o charakterze dydaktyczno-wychowawczym lub wychowawczo-dydaktycznym. Może stanowić też przedmiot konkursu międzyklasowego. Należy pamiętać o wszystkich funkcjach, jakie powinna spełniać praca domowa.

Przewidywane problemy do rozwiązania (przynajmniej jeden)

- a) natury technicznej – nauczyciel powinien posiadać wersje papierowe homilii czy perykopy i być przygotowanym na odczytanie jej uczniom;

b) natury organizacyjnej – tematyka lekcji wymaga „rozciągnięcia” w czasie, wtedy nauczyciel znający możliwości intelektualne grupy, dostosowuje etapowość lekcji do potrzeb uczniów, jednakże nie zaniża poziomu, gdyż nie będą spełnione warunki tzw. „challenging”.

Uwagi do realizacji tematu:

- a) rozdzielając etapy lekcji na dwie jednostki, należy po każdej lekcji zadać pracę domową (w wymiarze tylko podstawowym z racji zaplanowanych zadań finalizujących temat), której zasadniczym zadaniem jest wprowadzenie do kolejnego etapu;
- b) druga jednostka lekcyjna zaczyna się od krótkiego wprowadzenia do kolejnego etapu;
- c) lekcja posiada charakter interdyscyplinarny, dlatego wymaga wzajemnej współpracy (nawet w wąskim zakresie) z innymi nauczycielami;
- d) realizowany temat wymaga od nauczycieli przygotowania aksjologicznego. Wartości nie mogą stanowić przedmiotu własnej interpretacji nie popartej konkretną wiedzą, zwłaszcza że należy na nie patrzeć z perspektywy personalizmu Karola Wojtyły – Jana Pawła II.

Refleksja pedagogiczna nauczyciela nad realizowanym zadaniem dydaktyczno-wychowawczym

Realizacja celów i treści wyznaczonych tematem lekcji jest wyzwaniem do rewizji własnych poglądów w świetle omawianych wartości i kategorii pedagogicznych. Głębsze zastanowienie się nad nimi implikuje pytania: Jaki świat wartości jest mi bliski? Czy naprawdę je rozumiem? Czy potrafię wcielać je we własne życie? Jak mam je przekazać uczniom? Czy jestem wiarygodnym świadkiem ich urzeczywistniania? Czy potrafię przyznać się do swojego błędu i podjąć działania naprawcze? Czy mam na tyle męstwa, by znieść krytykę innych osób zwłaszcza wtedy, gdy upadam? Jak podnoszę się? Czy zachowuję się jak młodzieniec z Ewangelii – poddaję się i odchodzę? Czy też potrafię przyjąć porażkę jak żołnierze z Westerplatte i trwać w wierności idei pomimo burz, zawieruchy, różnego rodzaju kryzysów? Czy potrafię zlokalizować Westerplatte w postępowaniu moich uczniów? Czy pomagam im wyjść z sytuacji trudnej, czasem może beznadziejnej, a czasem wymagającej twórczego wsparcia? Czy metody mojej pracy

są skuteczne? Jak postrzegam efekt swojej pracy? Czy miarą, jaką stosuję są ich „mierzalne” osiągnięcia, czy też otwieram się na każdy pozytywny przejaw zmiany, jaka zachodzi w ich myśleniu, przeżywaniu i działaniu? A może trwam mechanicznie i szablonowo w przyjętych regułach „gry” dydaktyczno-wychowawczej, która nie zmusza mnie do przepracowania własnego wnętrza na poziomie życia duchowego w różnych jego odśłonach? Te i inne pytania, jakie winny rodzić się w moim umyśle, nie mogą pozostać bez odzewu dla mojego serca, będącego siedliskiem uczuć i woli. Młodzieniec i żołnierze z Westerplatte stają naprzeciw sobie... Jedni i drudzy odchodzą w innych okolicznościach, przy innych wyzwaniach. Ja też czasem odchodzę..., poddaję się i schodzę do mrocznej doliny nicości... Czy to odejście oznacza wypalenie się mojego powołania? Czy moja gotowość służenia innym „sięgnęła bruku”? Czy w tym, co robię, potrafię stanąć przed Jezusem, popatrzeć mu w oczy i powiedzieć – odchodzę? Dlaczego? Może dlatego, że w biegu swego życia skupiam się bardziej nad pragnieniem bardziej „mieć” niż „być”. Może dlatego, że bardziej pokładam nadzieję w sobie niż w Chrystusie, zamykając się na moc, jakiej On chce mi udzielić, bym stawała się na nowo matką, nauczycielem, Polką. Gdzie podziewa się moja odpowiedzialność za siebie i innych, jeśli odchodzę w wymiarze nie tylko cielesnym, ale nade wszystko duchowym, niejednokrotnie nie zdając sobie sprawy, że ten proces rozpoczął się dawno w moim sercu, brakowało mi tylko odwagi, by się do tego przyznać...

Jakże w tym miejscu słowa Jana Pawła II zawarte w homilii pt. *Każdy ma swoje Westerplatte* stają się aktualne:

Przyszłość Polski zależy od was i musi od was zależeć. To jest nasza Ojczyzna – to jest nasze „być” i nasze „mieć”. I nic nie może pozbawić nas prawa, ażeby przyszłość tego naszego „być” i „mieć” zależała od nas. Każde pokolenie Polaków, zwłaszcza na przestrzeni ostatnich dwustu lat, ale i wcześniej, przez całe tysiąclecie, stawato przed tym samym problemem, można go nazwać problemem pracy nad sobą, i – trzeba powiedzieć – jeżeli nie wszyscy, to w każdym razie bardzo wielu nie uciekało od odpowiedzi na wyzwanie swoich czasów. Dla chrześcijanina sytuacja nigdy nie jest beznadziejna. Chrześcijanin jest człowiekiem nadziei. To nas wyróżnia, począwszy od tego patriar-

chy, którego nazywa św. Paweł „ojcem naszej wiary”: uwierzył wbrew nadziei; to nas wyróżnia poprzez Bogarodnicę, o której Elżbieta przy nawiedzeniu powiedziała: „Błogosławiona jesteś, któraś uwierzyła”, po ludzku, wbrew nadziei, uwierzyła, że się stanie, bo w dziejach człowieka działa Bóg. Powiedział Chrystus: „Ojciec mój dotąd działa i Ja działam”¹¹.

I to miejsce jest także świadkiem wielkiego działania Boga przez ludzi, czego wyrazem jest realizacja powołania Wielkiego Polaka i Papieża.

1 www.nauczaniejp2.pl/dokumenty/wyswietl/id/748/pos (dostęp: 1.11.2017)

7

***To jest zwycięstwo nasze –
wiara nasza w świetle homilii
Jana Pawła II pt. Klęska
i zwycięstwo człowieka***

To jest zwycięstwo nasze – wiara nasza w świetle homilii Jana Pawła II pt. *Kłęska i zwycięstwo człowieka*

2×45
minut

Czas przewidziany na
realizację treści dydaktyczno-
wychowawczych

25-30
osób

Liczba uczniów

Homilia pt. *Kłęska i zwycięstwo człowieka*, wygłoszona przez Jana Pawła II w czasie Mszy świętej w byłym obozie koncentracyjnym Auschwitz II-Birkenau (Brzezinka) 7 czerwca 1979 roku, stanowi wciąż aktualne wyzwanie dla młodego pokolenia, które staje przed wieloma wyzwaniami natury duchowej, religijnej, moralnej i egzystencjalnej. Pokolenie młodych, któremu nie dane było doświadczać piekła stworzonego ludzką ręką, nie może zapomnieć, że ono istniało, że jego „być” w pokoju zostało okupione strasznym, nie do wyrażenia doświadczeniem cierpienia. To cierpienie nie mogło pójść na marne, bo jego sens był głęboko ukryty w niepojętym Bogu, który wyraźnie dał o sobie znać w sytuacjach z góry skazanych na klęskę, w sytuacjach, gdy nadzieja, wiara i miłość przyniosła swoje owoce w postaci ofiarowania jednego życia za drugie, w postaci obrony godności nawet wtedy, gdy wydawało się, że nic ona nie znaczy. W takim to duchu został opracowany niniejszy konspekt, którego przesłaniem jest brak zgody na okrucieństwo, nienawiść, upodlenie..., którego przesłaniem jest wydobywanie świętości jako wartości pokonującej wszelkie moce zła zagrażające współczesnemu światu.

Cel ogólny lekcji:

pogłębianie świadomości dotyczącej znaczenia historii własnego narodu, wagi poświęcenia oraz siły, jaką one mają w budowaniu tożsamości narodowej na poziomie indywidualnym i społecznym.

Cele szczegółowe:

a) poznawcze

- pogłębienie wiedzy na temat podstawowych wartości: godności, miłości ewangelicznej, wierności, świętości, braterstwa, solidarności i męstwa;
- określenie pojęć: poświęcenie, patriotyzm, wiara, miłosierdzie, tożsamość jednostkowa i narodowa, nawrócenie, nienawiść, okrucieństwo, obozy koncentracyjne, krematoria, okrucieństwo;
- przywołanie ze zrozumieniem pojęcia Auschwitz w kategoriach: historycznej i metaforycznej;
- przywołanie postaci: św. Maksymiliana Marii Kolbego; św. Benedykty od Krzyża (Edyty Stein); św. biskupa Stanisława; Pawła Włodkowica; Rudolfa Hessa – komendanta obozu koncentracyjnego w Auschwitz – w kontekście jego nawrócenia¹;
- zapoznanie się z fragmentem Ewangelii św. Jana *Prawa przyjaźni z Chrystusem* (J 15,12-17) oraz homilią pt. *Klęska i zwycięstwo człowieka* Jana Pawła II w świetle powyżej wymienionych wartości i pojęć;
- zapoznanie się z treścią wywiadu pt. *Jeden z nas był świętym* przeprowadzonego dla portalu *franciszkanie.pl* przez o. Witolda Pobiedzińskiego OFMConv z Michałem Micherdzińskim – ostatnim świadkiem apelu podczas, którego o. Kolbe ofiarował swoje życie;
- określenie istoty metafory zwycięstwa i klęski człowieka i narodu w wymiarze fizycznym i duchowym;

b) praktyczne

- rozwijanie umiejętności krytycznego myślenia i interpretacji omawianych pojęć, charakterystyki postaw św. Maksymiliana Marii Kolbego; św. Benedykty od Krzyża (Edyty Stein); św. Stanisława; Pawła Włodkowica; Rudolfa Hessa, zgodnie z prawdą,

1 <https://www.deon.pl/po-godzinach/historia-i-spoleczenstwo/art,152,jak-jezuita-nawrocil-rudolfa-hoessa.html> (dostęp: 10.11.2017).
https://opoka.org.pl/biblioteka/P/PR/milujciesz201404_nawrocenie.html (dostęp: 10.11.2017).

w świetle Ewangelii św. Jana: *Prawa przyjaźni z Chrystusem*, przytoczonych fragmentów homilii pt. *Kłęska i zwycięstwo człowieka*, wywiadu z Michałem Micherdzińskim, fragmentów filmu pt. *Życie za życie* Krzysztofa Zanussiego;

- posługiwanie się metaforą „zwycięstwa i klęski” w budowaniu postawy: godności; patriotyzmu; gotowości do poświęcenia; gotowości do poświęcenia; miłosierdzia; tożsamości jednostkowej i narodowej; świętości;
- rozwijanie umiejętności konstruktywnej argumentacji następującego cytatu homilii: *Nigdy jeden naród nie może rozwijać się kosztem drugiego, nie może rozwijać się za cenę drugiego, za cenę jego uzależnienia, podboju, zniewolenia, za cenę jego eksploatacji, za cenę jego śmierci;*

c) społeczno-kulturowe

- pogłębienie świadomości znaczenia wartości i pojęć określonych w celach szczegółowych, w życiu własnym i wspólnotowym;
- doskonalenie umiejętności stymulacji własnego rozwoju duchowego w relacji z innymi i z Bogiem;
- kształtowanie poczucia tożsamości własnej i narodowej.

Treści dydaktyczno-wychowawcze

- Wartości i pojęcia: godność, miłość ewangeliczna, wierność, świętość, braterstwo, solidarność, męstwo, poświęcenie, patriotyzm, wiara, miłosierdzie, tożsamość jednostkowa i narodowa, nawrócenie, nienawiść, okrucieństwo, obozy koncentracyjne, krematoria;
- Charakterystyka postaci: św. Maksymiliana Maria Kolbego; św. Benedykty od Krzyża (Edyty Stein); św. biskupa Stanisława; Pawła Włodkowica; komendanta obozu koncentracyjnego w Auschwitzu Rudolfa Hessa w kontekście rozumienia zwycięstwa i klęski człowieka i narodu;
- Auschwitz w krytyczno-historycznym i metaforycznym podejściu młodego człowieka wobec zagrożenia, jakie niesie nienawiść i wojna;
- Urzeczywistnianie wspomnianych powyżej wartości w świetle fragmentów filmu pt. *Życie za życie* Krzysztofa Zanussiego, oraz homilii pt. *Kłęska i zwycięstwo człowieka* Jana Pawła II oraz fragmentu Ewangelii św. Jana pt. *O prawach przyjaźni z Chrystusem*.

Środki dydaktyczne z położeniem nacisku na refleksyjno-twórcze podejście nauczyciela i ucznia do realizowanego tematu. Krótkie uzasadnienie ich zastosowania w kontekście realizowanych celów i treści

Realizacja postawionych celów i zasygnalizowanych treści lekcji wymaga od nauczyciela dojrzałego podejścia do rozumienia tożsamości osobowej i społecznej na poziomie nie tylko prekonwencyjnym, konwencyjnym, ale i postkonwencyjnym, gdzie wartości sprzyjają kształtowaniu sumienia trafnego i przeduczynkowego. Działania nauczyciela na rzecz budowania świadomej, refleksyjno-twórczej postawy młodego człowieka, wrażliwego na potrzeby innych wymaga wskazania na odpowiednio dobrane środki dydaktyczne. W kontekście realizowanego tematu mogą to być:

- mapy omawianych wartości i pojęć w ujęciu multimedialnym;
- film pt. *Życie za życie* w reżyserii Krzysztofa Zanussiego. Realizacja tego filmu służy ukazaniu wartości przede wszystkim godności, poświęcenia, wiary, świętości, zwycięstwa Boga i człowieka, klęski z pozoru niepokonanego zła;
- tekst homilii pt. *Klęska i zwycięstwo człowieka*;
- przygotowane fragmenty homilii w postaci fiszek;
- tekst Ewangelii św. Jana pt. *O prawach przyjaźni z Chrystusem*;
- tekst wywiadu z Michałem Micherdzińskim pt. *Jeden z nas był świętym*;
- materiały pomocnicze: papier itp.;
- fragment autobiografii Hessa.

Etapy lekcji uwzględniające: szczegółowy opis treści, metod (z grupy: podających, problemowych, eksponujących, praktycznych), technik dydaktycznych, form pracy; przewidywany feedback ze strony uczniów i podanie czasu przewidzianego dla realizacji konkretnego etapu; indywidualizację nauczania, jako odpowiedź na specjalne potrzeby uczniów.

12-15
minut

a) wprowadzenie w tematykę

Nauczyciel:

- przedstawia temat lekcji i jej cele;
- podejmuje krótką dyskusję na temat rozumienia, czym jest zwycięstwo, a czym klęska, prosząc o pogrupowanie pojawiających się określeń;

- prosi o podanie przykładów zwycięstwa i klęski Polaków;
- inspiruje krótkie wypowiedzi na temat obozów koncentracyjnych;
- posługuje się metodami: podającą i problemową;

b) prezentacja tematu

Nauczyciel:

- określa charakter drugiej części lekcji, uzasadniając tematykę z wprowadzenia;
- prezentuje mapę pojęciową poruszanych wartości i określeń; skupia się na: godności, miłości ewangelicznej, wierze, wierności, świętości, braterstwie, solidarności, męstwie, poświęceniu, patriotyzmie, miłosierdziu, tożsamości osobowej i narodowej, nawróceniu, nienawiści, okrucieństwie, obozach koncentracyjnych, krematoriach;
- nakreśla sylwetki postaci: św. Maksymiliana Marii Kolbego, Franciszka Gajowniczka, św. Benedykty od Krzyża, św. biskupa Stanisława, Pawła Włodkowica, Rudolfa Hessa, inspirując uczniów do dyskusji w kontekście nakreślonych pojęć;
- przywołując poznane pojęcia, uzyskuje informacje zwrotne ze strony uczniów;
- dzieli uczniów na większe grupy. Każda grupa otrzymuje jeden z tekstów ze strony internetowej; zadaniem grupy jest zapoznanie się z tekstem, dokładna analiza wybranych postaw w kontekście wprowadzonych pojęć, zwłaszcza godności, klęski i zwycięstwa;
- prosi uczniów o wyciągnięcie konstruktywnych wniosków z przedstawionego i analizowanego materiału;
- dzieli uczniów na trzy grupy, prosząc o zapoznanie się z odpowiednimi trzema fragmentami homilii pt. *Kłęska i zwycięstwo człowieka* Jana Pawła II, następnie prosi o wyłonienie i zapisanie kluczowych cytatów dla każdego fragmentu;
- posługuje się metodą podającą, problemową i eksponującą – impresyjną;

c) praktyczna realizacja tematu finalnie ukierunkowana na twórczo-refleksyjną aktywność ucznia

Nauczyciel:

- prosi uczniów o sekwencyjne zaprezentowanie kluczowych kwestii przeczytanej homilii *Kłęska i zwycięstwo człowieka* Jana Pawła II;
- inicjuje dyskusję na temat historycznie i metaforycznie rozumianej klęski i zwycięstwa prosząc o argumentację z zastosowaniem poznanych pojęć;

25–30
minut

35–40
minut

- podsumowuje dyskusję, prosząc uczniów o zapisanie własnej definicji pojęcia klęski i zwycięstwa;
- przedstawiając wybrane fragmenty filmu pt. *Życie za życie* w reżyserii Krzysztofa Zanussiego, prosi o stworzenie zarysu portretu świętości Maksymiliana Marii Kolbego i jego uzasadnienie w świetle Ewangelii;
- monitoruje pracę uczniów;
- zbiera szkice portretu św. Maksymiliana Kolbego;
- prosi, aby uczniowie w grupach bądź parach stworzyli kodeks pt. *Sumienie prawe Polaka*;
- po przejrzeniu kodeksu pt. *Sumienie prawe Polaka* i ewentualnych uwagach, prosi, aby uczniowie na tablicy korkowej zamieścili swoje prace i zapoznali się z nimi na przerwie;
- stosuje metody: problemową, eksponującą i praktyczną.

5 minut

d) praca domowa adekwatna do postawionych celów, posiadająca charakter „challenging” w postaci dwóch zadań do wykonania z uwzględnieniem kryteriów jej oceny

- pierwszym zadaniem jest napisanie wiersza pt. *Klęska i zwycięstwo człowieka* z odniesieniem do omawianych postaci i pojęć;
- drugie zadanie to napisanie refleksji na temat: *Patriotyzm a świętość w oczach Jana Pawła II*.

Zadana praca domowa sprzyja kształtowaniu refleksyjno–twórczych postaw uczniów, którzy poprzez nią mają pogłębić swoją świadomość narodową, zwrócić się ku swemu wnętrzu, ku swemu sumieniu i zachwycić się pięknem świętości, płynąc z miłości ku Miłości na przykładzie życia św. Maksymiliana Marii Kolbego. Należy pamiętać o wszystkich funkcjach, jakie powinna spełniać praca domowa.

Przewidywane problemy do rozwiązania (przynajmniej jeden)

- a) o charakterze technicznym – nauczyciel powinien być przygotowany np. do opowiedzenia filmu;
- b) o charakterze merytorycznym – tematyka lekcji może wydawać się zbyt trudna, dlatego nauczyciel powinien być przygotowany do takiej prezentacji, która będzie wyrażona odpowiednim językiem;
- c) o charakterze czasowym – lekcje można kontynuować, jeśli uczniowie będą zainteresowani pogłębieniem tematyki.

Uwagi do realizacji tematu:

- a) rozdzielając etapy lekcji na dwie jednostki, należy zadbać o wprowadzenie do drugiej jednostki (najlepiej przed trzecim etapem lekcji);
- b) lekcja posiada charakter interdyscyplinarny i dlatego warto włączyć w nią innych nauczycieli;

Refleksja pedagogiczna nauczyciela nad realizowanym zadaniem dydaktyczno-wychowawczym

Realizowane zadanie dydaktyczno-wychowawcze wydaje się być ponadczasowe. Pytania o klęskę i zwycięstwo w wymiarze personalnym i społecznym mogą być pytaniami natury refleksyjnej, sięgającej egzystencji każdego człowieka niezależnie od zajmowanej pozycji społecznej czy wykształcenia. Pytania, jakie się nasunęły są następujące:

- Czy ja byłbym w stanie oddać życie za bliźniego?
- Czy Bóg nawet największe zło dokonane przez człowieka, może przemienić w dobro? Jeśli tak, to w jaki sposób i dlaczego?
- Czy każdy, nawet komendant Auschwitz, zasługuje na Boże miłosierdzie?
- Jaką lekcję na przyszłość daje nam historia?
- Co sami, zarówno jako jednostka, jak i wspólnota, możemy zrobić, by ocalić świat przed ludobójstwem?
- Czy gdy odwracamy się od Boga, On odwraca się również od nas? Jeśli nie, to dlaczego?
- Jak ważna w życiu jest pamięć o poświęceniu dla bliźnich (na przykładzie o. Kolbego)?
- Dlaczego Bóg dopuszcza zło na taką skalę jak Auschwitz?
Co oznacza klęska i zwycięstwo w rozumieniu godności ludzkiej, narodowej w oczach św. Jana Pawła II?

Jedno jest pewne – nawet w takim piekle jak Auschwitz może pojawić się światło nadziei, jeśli wiara w Boga jest żywa, a deptana miłość nie umiera.

8

**Walka z systemem
komunistycznym o wolność
i demokrację**

Walka z systemem komunistycznym o wolność i demokrację

45
minut

Czas przewidziany
na realizację treści
dydaktyczno-
wychowawczych

30
osób

Liczba
uczniów

Cel ogólny lekcji:

- przypomnienie głównych założeń komunizmu;
- ukazanie roli Kościoła w okresie komunizmu;
- przedstawienie nauczania Jana Pawła II w kontekście systemów totalitarnych, zwłaszcza komunizmu.

Cele szczegółowe:

- na podstawie własnej wiedzy oraz wiadomości zdobytych na lekcji uczeń omawia własnymi słowami główne założenia komunizmu;
- podaje argumenty przeciw ideologii komunizmu, jakie zawarł w swoim nauczaniu Jan Paweł II;
- po pracy w grupach i analizie tekstów Jana Pawła II wyjaśnia do czego dążył komunizm, na czym polegała walka klas, na czym polegał błąd antropologiczny, jakie było podejście komunizmu do człowieka i do religii;
- po analizie homilii Jana Pawła II, wyjaśnia, czym jest etyka solidarności, o której mówił papież;
- po lekcji własnymi słowami wymienia skutki tego trudnego czasu dla ludzi wierzących.

Treści dydaktyczno–wychowawcze:

- ukazanie uczniom wartości osoby ludzkiej oraz takich wartości jak wolność i demokracja.

Środki dydaktyczne z położeniem nacisku na refleksyjno–twórcze podejście nauczyciela i ucznia do realizowanego tematu. Krótkie uzasadnienie ich zastosowania w kontekście realizowanych celów i treści

- Mapa Polski – wskazanie na zagadnienie dotyczące naszej ojczyzny
- Film pt. *Wyzwolenie kontynentu. Jan Paweł II i upadek komunizmu*
- Teksty z nauczania Jana Pawła II

Etapy lekcji uwzględniające: szczegółowy opis treści, metod (z grupy: podających, problemowych, eksponujących, praktycznych), technik dydaktycznych, form pracy; przewidywany feedback ze strony uczniów i podanie czasu przewidzianego dla realizacji konkretnego etapu; indywidualizację nauczania, jako odpowiedź na specjalne potrzeby uczniów.

4 minuty

Część wstępna

- Nauczyciel wraz z uczniami wchodzi do klasy.
- Następuje sprawdzenie listy obecności.
- Dziennik.

2 minuty

Podanie tematu lekcji

- Prowadzący zapisuje temat na tablicy, a uczniowie w zeszytach.

4 minuty

Wprowadzenie w temat zajęć

- Na początku nauczyciel rysuje na tablicy kontur granic Polski lub wcześniej przygotowuje kontur na dużym arkuszu szarego papieru. Na środku tak przygotowanej mapy zapisuje słowo **KOMUNIZM**. Prowadzący zachęca uczniów, by na zasadzie burzy mózgów podali swoje skojarzenia z tym słowem. Wypowiedzi uczniów hasłowo zapisujemy na przygotowanej mapie Polski.
- W pracy mogą także pomóc pytania pomocnicze i odniesienie się do wiedzy historycznej wychowanków:
 - Jakie były założenia komunizmu?
 - Jaki był stosunek komunistów do wyznawców rozmaitych religii

- i wyznań: prawosławnych, unitów (greko-katolików), katolików, muzułmanów?
- W jakich okolicznościach komuniści przejęli władzę w Polsce po II wojnie światowej?
 - W jaki sposób komuniści polscy walczyli z opozycją i tłumili myśl niezależną?
 - Co wiecie o działalności cenzury?
 - Co wiecie o prześladowaniach Kościoła, duchowieństwa i ludzi wierzących w poszczególnych okresach dziejów PRL-u?
 - Warto także przypomnieć z lekcji języka polskiego opisy życia ludzi w łagrach.
 - W razie potrzeby nauczyciel uzupełnia wiedzę uczniów poprzez swój krótki wykład.

Jan Paweł II o komunizmie

- Nauczyciel wprowadza uczniów w kolejną część lekcji. Jeżeli uczniowie mają możliwość skorzystania z Internetu, np. w swoich telefonach, prosi o wpisanie w wyszukiwarce hasła: Jan Paweł II a komunizm.
 - Gdy uczniowie pracują nauczyciel na tablicy zawiesza portret Jana Pawła II.
 - Następnie uczniowie czytają nagłówki artykułów:
 - Komunizm. Rola Jana Pawła II w obaleniu komunizmu.
 - Czy Jan Paweł II obalił komunizm?
 - Papież pomógł obalić komunizm.
 - Upadek komunizmu zasługą Jana Pawła II itd.
 - Skoro tak wiele nagłówków artykułów internetowych mówi o roli, jaką odegrał Jan Paweł II w doprowadzeniu do upadku komunizmu, to warto przyjrzeć się nauczaniu Jana Pawła II na ten temat. W publikacjach poświęconych stosunkowi Jana Pawła II do komunizmu często przywołuje się jego stwierdzenie, że komunizm upadł z powodu wpisanego weni błędu antropologicznego.
 - Można w tym miejscu zajęć puścić spot filmu: *Wyzwolenie kontynentu. Jan Paweł II i upadek komunizmu*. Jest to film w reżyserii Davida Naglieriego wyprodukowany w Stanach Zjednoczonych przez Rycerzy Kolumba. Będzie dobrym wprowadzeniem do dalszej części zajęć.
- <http://misericors.org/wyzwolenie-kontynentu-jan-pawel-ii-i-upadek-komunizmu-film-dokumentalny/> (dostęp: 1.11.2017).
- Cały film może być przygotowaniem uczniów do lekcji (trze-

4 minuty

ba wcześniej zapowiedzieć jego obejrzenie): <https://vod.tvp.pl/video/wyzwolenie-kontynentu-jan-pawel-ii-i-upadek-komunizmu,wyzwolenie-kontynentu-jan-pawel-ii-i-upadek-komunizmu,29742869> (dostęp: 2.11.2017).

Pomoce dydaktyczne:

zdjęcie Jana Pawła II, telefony z dostępem do Internetu, spot filmu: *Wyzwolenie kontynentu. Jan Paweł II i upadek komunizmu*, rzutnik multimedialny lub telewizor

10
minut

Nauczanie papieża na temat komunizmu

- Następnie nauczyciel dzieli klasę na sześć grup. Grupy wybierają swoich liderów, którzy później na forum będą prezentować wyniki swojej pracy. Każda z grup dostaje wydruk krótkiego tekstu z nauczania Jana Pawła II nt. komunizmu (**Załącznik 1**)
- Każdy tekst opatrzone jest pytaniem, na które uczniowie poszukują odpowiedzi.
- Po zakończeniu pracy uczniowie wracają na swoje miejsca. Wszyscy otrzymują kartę pracy do sporządzenia własnych notatek (**Załącznik 2**). Następnie liderzy poszczególnych grup prezentują wyniki swojej pracy. Wszyscy uczniowie sporządzają swoje notatki.
- W tej części lekcji powinno mocno wybrzmieć to, że system komunistyczny mocno uderzał w wolność i demokrację, zaś nauczanie Jana Pawła II mocno tych wartości broniło.

Pomoce dydaktyczne:

- Teksty wypowiedzi Jana Pawła II dla poszczególnych grup (**Załącznik 1**)
- Tabelka do sporządzenia notatek (**Załącznik 2**)

10
minut

Etyka solidarności Jana Pawła II

- W czasie swej pielgrzymki do Polski w 1987 r., w Gdańsku – kolebce oporu wobec komunizmu, Jan Paweł II przeciwstawił chrześcijańską etykę solidarności ideologii walki klas. Wypowiedział tam znamienne słowa.
- Nauczyciel wybiera jednego z uczniów, by odczytał fragment homilii Jana Pawła II wygłoszonej w Gdańsku – Gdańsk, 12 VI 1987.
- Następnie nauczyciel na forum klasy stawia pytanie:
- Na czym ma polegać ludzka solidarność, o której mówi Jan Paweł II?
- Dyskusja.

- Dla uzupełnienia wypowiedzi uczniów nauczyciel może posłużyć się homilią Jana Pawła II w czasie liturgii słowa skierowanej do ludzi morza w Gdyni, 11 czerwca 1987 roku.
- Mocno powinny wybrzmieć następujące treści: *Solidarność musi iść przed walką. Wówczas ludzkość może przetrwać. I może przetrwać i rozwijać się każdy naród w wielkiej ludzkiej rodzinie. Bo co to znaczy solidarność? Solidarność to znaczy sposób bytowania wielości ludzkiej, na przykład narodu, w jedności, w uszanowaniu wszystkich różnic, wszystkich odmienności, jakie pomiędzy ludźmi zachodzą, a więc jedność w wielości, a więc pluralizm, to wszystko mieści się w pojęciu solidarności. Sposób bytowania ludzkiej wielości mniejszej lub większej, całej ludzkości, poszczególnego narodu, bytowania w jedności godnej człowieka.*

Pomoce dydaktyczne:

- Załącznik 3
- Załącznik 4

Podsumowanie

Nauczyciel powraca do obrazka z początku lekcji. Sam nauczyciel lub jeden z uczniów odczytuje hasła zapisane na mapie Polski. W ramach podsumowania prosi uczniów, by dopowiedzieli teraz to, czego o walce z systemem komunistycznym o wolność i demokrację dowiedzieli się podczas dzisiejszych zajęć.

W punktach uczniowie notują najważniejsze przesłania z dzisiejszych zajęć.

Pomoce dydaktyczne:

- Pismo Świąte, świeca
- Załącznik 5

Praca domowa

Nauczyciel zadaje uczniom pracę domową. Uczniowie mają wykonać jedno wybrane przez siebie zadanie:

1. Stefan Kardynał Wyszyński wypowiedział następujące słowa: *Prawda wypowiedzana w słowie – kosztuje. Tylko za plewy się nie płaci. Za pszeniczne ziarno prawdy – trzeba płacić.* Jak odniósłbyś te słowa do walki z systemem komunistycznym o wolność i demokrację, jaką podjął Jan Paweł II?
2. Stefan Kardynał Wyszyński, ks. Jerzy Popiełuszko oraz inni – Jan Paweł II o osobach które walczyły o wolność i demokrację. Przygotuj prezentację multimedialną.

2 minuty

5 minut

Załącznik 1

Grupa 1

Nigdzie indziej w czasach narzuconego przemocą podziału waszego kraju tęsknota za jednością nie była tak silnie związana z określoną budowlą, jak właśnie tutaj. Brama Brandenburska była okupowana przez dwie dyktatury. Władcom narodowosocjalistycznym służyła jako imponujące tło dla paradnych marszów z pochodniami; tyrani komunistyczni tę bramę w środku miasta замуrowali. Ze strachu przed wolnością ideologowie zamienili bramę w Mur. Właśnie w tym miejscu Berlina, które w nienaturalnie podzielonej Europie stało się jednocześnie punktem stycznym między Wschodem a Zachodem, ujawniło się wobec całego świata ponure oblicze komunizmu, dla którego podejrzanymi były ludzkie pragnienia wolności i pokoju. Przede wszystkim jednak komunizm bał się wolności ducha. Także ją pragnęli замуrować brunatni i czerwoni dyktatorzy.

*Ceremonia pożegnalna przed Bramą Brandenburską,
Berlin, 23.06.1996 r.*

– Co odrzucał i czego bał się komunizm według Jana Pawła II?

Grupa 2

Ów konflikt, rozumiany przez niektórych jako konflikt społeczno-ekonomiczny o charakterze klasowym znalazł swój wyraz w walce ideologicznej między liberalizmem rozumianym jako ideologia kapitalizmu a marksizmem, pojętym jako ideologia socjalizmu naukowego i komunizmu, który pretenduje do występowania w charakterze rzecznika klasy robotniczej całego światowego proletariatu. W ten sposób rzeczywisty konflikt istniejący między światem pracy a światem kapitału przekształcił się w systematyczną walkę klas, prowadzoną nie tylko metodami ideologicznymi, lecz także i przede wszystkim — politycznymi. Historia tego konfliktu jest znana, podobnie jak znane są także roszczenia jednej i drugiej strony. Marksistowski program oparty na filozofii Marksa i Engelsa widzi w walce klas jedyny środek wiodący do wyeliminowania klasowych niesprawiedliwości, jakie istnieją w społeczeństwie, a także do wyeliminowania samych klas. Realizacja zaś tego programu zakłada uspołecznienie środków produkcji, aby przenosząc

to posiadanie z prywatnych właścicieli na kolektyw, zabezpieczyć pracę robotnika przed wyzyskiem.

Laborem exercens, 11

– Do czego prowadził komunizm?

– Na czym polegała walka klas?

Grupa 3

Do tego zmierza walka prowadzona metodami nie tylko ideologicznymi, ale również politycznymi. Ugrupowania kierujące się ideologią marksistowską, jako partie polityczne, poprzez wywieranie wielorakiego wpływu, a także poprzez nacisk rewolucyjny, dążą w imię zasady „dyktatury proletariatu” do opanowania wyłącznej władzy w poszczególnych społeczeństwach, ażeby przez likwidację własności prywatnej środków produkcji wprowadzić w nich ustroj kolektywne. Wedle głównych ideologów i przywódców tego wielkiego międzynarodowego ruchu, celem owego programu działania jest dokonanie rewolucji społecznej i zaprowadzenie socjalizmu, ostatecznie zaś ustroju komunistycznego na całym świecie.

Laborem exercens, 11

– Do czego dążyli komuniści w poszczególnych państwach?

Grupa 4

Nie zapomnijmy, że w tej części kontynentu, nieraz po tysiącu lat obecności w danym kraju, Kościół stanął w obliczu wyzwania ze strony ideologii dialektycznego materializmu, wspieranej siłą totalitarnego państwa, który wszelką religię uważał za czynnik alienujący człowieka. To właśnie tutaj głoszenie elementarnych prawd o godności człowieka i jego prawach, o tym, że jest on podmiotem historii, a nie tylko „odbiciem stosunków społeczno-ekonomicznych”, musiało się łączyć nierozdzielnie, jak w przypadku polskiego Kościoła, z obroną praw przysługujących każdemu człowiekowi i całej narodowej wspólnoty. Służba ta wyrażała się między innymi w odważnym wypełnianiu funkcji krytycznej wobec narzuconego modelu stosunków społecznych, w uwrażliwianiu sumień na różnego rodzaju zagrożenia w życiu publicznym, a także na wynikające stąd moralne powinności w zakresie narodowej kultury, oświaty, wychowania czy pamięci historycznej. To właśnie tutaj, w tej części Europy, Kościół stawał się często najbardziej

wiarygodną instytucją życia zbiorowego, a religia – jedynym niezawodnym punktem odniesienia w sytuacji nieufności i zupełnego skompromitowania oficjalnego systemu wartości.

*Przemówienie do korpusu dyplomatycznego,
Warszawa, 8.06.1991 r.*

– Jaki był stosunek komunizmu do kościoła i religii?

Grupa 5

„(...) podstawowy błąd socjalizmu ma charakter antropologiczny. Rozpatruje on bowiem pojedynczego człowieka jako zwykły element i część organizmu społecznego, tak że dobro jednostki zostaje całkowicie podporządkowane działaniu mechanizmu ekonomiczno-społecznego; z drugiej strony utrzymuje on, że dobro jednostki można urzeczywistnić, nie uwzględniając jej samodzielnego wyboru i niezależnie od przyjęcia przez nią w sposób indywidualny i wyłączny odpowiedzialności za dobro czy zło”

Centesimus annus, 13

– Na czym według Jana Pawła II polega błąd antropologiczny?

Grupa 6

„Ateizm, o którym mowa, jest zresztą ściśle związany z oświeceniowym racjonalizmem, który pojmuje rzeczywistość ludzką i społeczną w sposób mechanicystyczny. Zostaje w ten sposób zanegowana najgłębsza intuicja prawdziwej wielkości człowieka, jego transcendencja wobec świata rzeczy oraz napięcie, jakie odczuwa on w swoim sercu pomiędzy pragnieniem pełni dobra a własną niezdolnością do osiągnięcia go, przede wszystkim zaś zostaje zanegowana wynikająca stąd potrzeba zbawienia”

Centesimus annus, 13

– Co według Jana Pawła II jest źródłem błędu antropologicznego?

Załącznik 2

<i>Zagadnienie</i>	<i>Opis</i>
<i>Dążenia komunizmu</i>	
<i>Walka klas</i>	
<i>Stosunek do kościoła i religii</i>	
<i>Błąd antropologiczny</i>	

Załącznik 3

„Jeden drugiego brzemiona noście” – to zwarte zdanie Apostoła jest inspiracją dla międzyludzkiej i społecznej solidarności. Solidarność – to znaczy: jeden i drugi, a skoro brzemię, to brzemię niesione razem, we wspólnocie. A więc nigdy: jeden przeciw drugiemu. Jedni przeciw drugim. I nigdy „brzemię” dźwigane przez człowieka samotnie. Bez pomocy drugich. Nie może być walka silniejsza od solidarności. Nie może być program walki ponad programem solidarności. Inaczej – rosną zbyt ciężkie brzemiona. I rozkład tych brzemion narasta w sposób nieproporcjonalny. Gorzej jeszcze: gdy mówi się: naprzód „walka” – choćby w znaczeniu walki klas – to bardzo łatwo drudzy pozostają na „polu społecznym” przede wszystkim jako wrogowie. Jako ci, których trzeba zwalczyć, których trzeba zniszczyć. Nie jako ci, z którymi trzeba szukać porozumienia, z którymi wspólnie należy obmyślać, jak „dźwigać brzemiona”. „Jeden drugiego brzemiona noście”.

Gdańsk, 12.06.1987 r.

Załącznik 4

W imię przyszłości człowieka i ludzkości trzeba było wypowiedzieć to słowo „solidarność”. Dziś płynie ono szeroką falą poprzez świat, który rozumie, że nie możemy żyć wedle zasady: „wszyscy przeciw wszystkim”, ale tylko wedle zasady: „wszyscy z wszystkimi”, „wszyscy dla wszystkich”.

To słowo zostało wypowiedziane tutaj, w nowy sposób i w nowym kontekście. I świat nie może o tym zapomnieć. To słowo jest waszą chlubą, ludzie polskiego morza. Ludzie Gdańska i Gdyni, Trójmiasta, którzy żywo macie w pamięci wydarzenia lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych. Nie możemy w świecie współczesnym iść dalej naprzód, popędzani imperatywem zawrotnych zbrojeń, bo to oznacza perspektywę wojen i samozniszczenia. Właśnie: nie tylko wzajemnego zniszczenia. Zbiorowego samozniszczenia.

I nie możemy iść dalej naprzód — nie może być mowy o żadnym postępie, jeżeli w imię społecznej solidarności nie będą respektowane do końca prawa każdego człowieka. Jeżeli nie znajdzie się w życiu społecznym dość przestrzeni dla jego talentów i inicjatywy. A nade wszystko dla jego pracy.

Tu, nad brzegiem Bałtyku, wypowiadam więc i ja to słowo, tę nazwę „solidarność”, ponieważ należy ono do stałego przesłania społecznej nauki Kościoła. W tym duchu przemawiali Ojcowie i teologowie. Stąd się zrodziły encykliki społeczne ostatniego stulecia, a w czasach ostatnich nauczanie soboru oraz obu współczesnych papieży, **Jana XXIII** i **Pawła VI**, między innymi również encyklika Jana XXIII *Pacem in terris*.

Solidarność musi iść przed walką. Wówczas ludzkość może przetrwać. I może przetrwać i rozwijać się każdy naród w wielkiej ludzkiej rodzinie. Bo co to znaczy solidarność? Solidarność to znaczy sposób bytowania wielości ludzkiej, na przykład narodu, w jedności, w uszanowaniu wszystkich różnic, wszystkich odmienności, jakie pomiędzy ludźmi zachodzą, a więc jedność w wielości, a więc pluralizm, to wszystko mieści się w pojęciu solidarności. Sposób bytowania ludzkiej wielości mniejszej lub większej, całej ludzkości, poszczególnego narodu, bytowania w jedności godnej człowieka.

Powiedziałem: solidarność musi iść przed walką. Dopowiem: solidarność również wyzwala walkę. Ale nie jest to nigdy walka przeciw drugiemu. Walka, która traktuje człowieka jako wroga i nieprzyjaciela – i dąży do jego zniszczenia. Jest to walka o człowieka, o jego prawa, o jego prawdziwy postęp: walka o dojrzały kształt życia ludzkiego. Wtedy bowiem to życie ludzkie na ziemi staje się

„bardziej ludzkie”, kiedy rządzi się prawdą, wolnością, sprawiedliwością i miłością.

*Homilia w czasie liturgii słowa skierowana do ludzi morza,
Gdynia, 11.06.1987 r.*

Przewidywane problemy do rozwiązania (przynajmniej jeden)

Odpowiedź na pytanie:

- Jaki wkład w obronę wolności i demokracji w walce z komunizmem miał Jan Paweł II?

Refleksja pedagogiczna nauczyciela nad realizowanym zadaniem dydaktyczno-wychowawczym

Temat podjęty na zajęciach ma wprowadzić młodego człowieka w świadomość historii swojej ojczyzny. Refleksja podjęta nad nauczaniem największego z rodu Polaków pokazuje jak wielkimi wartościami w życiu człowieka są wolność, solidarność ludzka i demokracja. Temat jest tak bogaty, że nie sposób go wyczerpać, dlatego może być podejmowany na wiele różnych sposobów.

Oddawana do rąk czytelników publikacja zawiera propozycje konspektów lekcji opracowane przez osoby uczestniczące w projekcie koordynowanym przez warszawskie Centrum Myśli Jana Pawła II. Konspekty te pokazują Jana Pawła II niejako w dwu niezależnych rolach: z jednej strony jako kluczowego bohatera dziejów Polski i świata drugiej połowy XX wieku, z drugiej jako niezwykłego interpretatora historii Polski, proponującego nam swoisty sposób rozumienia doświadczeń płynących z przeszłości. W obu tych wcieleniach polski papież z pewnością zasługuje na naszą uwagę i obecność w programach nauczania.

Centrum Myśli
Jana Pawła II

Institucja Kultury
m.st. Warszawy

Publikacja finansowana ze środków Muzeum Historii Polski w ramach programu „Patriotyzm Jutra 2017

ISBN 978-83-60853-70-2

9 788360 853702